

Univerzita Palackého v Olomouci
Fakulta tělesné kultury

**ANALÝZA POTENCIÁLU CESTOVNÍHO RUCHU
DĚLOSTŘELECKÉ TVRZE BOUDA**

Diplomová práce

Autor: Bc. Jiří Vymlátil, Rekreologie
Vedoucí práce: Ing. Halina Kotíková, Ph.D.

Olomouc 2015

Bibliografická identifikace

Jméno a příjmení autora: Bc. Jiří Vymlátíl

Název diplomové práce: Analýza potenciálu cestovního ruchu Dělostřelecké tvrze Bouda

Pracoviště: Katedra rekreologie

Vedoucí diplomové práce: Ing. Halina Kotíková, Ph.D.

Rok obhajoby diplomové práce: 2015

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá analýzou potenciálu cestovního ruchu Dělostřelecké tvrze Bouda na Králicku. Její potenciál byl hodnocen metodikou dle Armin Mikos von Rohrscheidt (2013). U studentů a studentek středních škol v Olomouci byl formou dotazníkového šetření zjišťován zájem o vojenskou historii, znalosti vojenských objektů v České republice a zahraničí a jejich vztah k vojenské historii. Formou ankety čítající tři sta devadesát tři respondentů bylo zjištěno, že dělostřelecká tvrz Bouda není v povědomí studentů znatelně zapsána, avšak vojenská historie zajímá více jak třetinu dotazovaných a zájem o návštěvu vojenských pevností je mezi respondenty téměř dvoutřetinový.

Klíčová slova: cestovní ruch, vojenský cestovní ruch, Dělostřelecká tvrz Bouda, Králická pevnostní oblast, významná místa vojenského cestovního ruchu

Souhlasím s půjčováním diplomové práce v rámci knihovních služeb.

Bibliography identification

Autor's first name and surname: Bc. Jiří Vymlátíl

Title of the master thesis: Analysis of tourism potential of the Artillery fortress Bouda

Department: Katedra rekreologie

Supervisor: Ing. Halina Kotíková, Ph.D.

The year of presentation: 2015

Abstract:

This dissertation analyses the tourism potential of the Bouda artillery fortress in the Orlicke mountains. Its potential was ranked by the Armin Mikos von Rohrscheidt methodology (2013). With the use of paper form questionnaire the level of knowledge about Bouda fortification and other similiar objects in the Czech republic or other countries, as well as historical knowledge and attitude to the history of czech or other fortification systems was gathered. This survey across 393 respondents has shown there is a very little known about czech fortification system and even not distant Bouda fortress is not known to much. On the other hand over 1/3 of students is interested in military history and even 2/3 would like to visit some kind of military fortification/fortification system in the future.

Keywords: tourism, military tourism, Artillery fortress Bouda, The Králíky Fortified Sector, significant places of military tourism

I agree the thesis paper to be lent within the library service.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně pod vedením Ing. Haliny Kotíkové, Ph.D., uvedl jsem všechny použité literární a odborné zdroje a dodržel jsem zásady vědecké etiky.

V Olomouci dne 2015

Děkuji Ing. Halině Kotíkové, Ph.D. a pracovníkům Katedry rekreologie za pomoc a cenné rady, které mi poskytli při zpracování diplomové práce.

Obsah

1 Úvod.....	8
2 Syntéza poznatků	9
2. 1 Cestovní ruch, rekreace a volný čas.....	9
2. 1. 1 Vlivy cestovního ruchu	11
2. 1. 2 Formy cestovního ruchu	11
2. 1. 3 Potenciál cestovního ruchu a jeho členění.....	11
2. 1. 4 Potenciál atraktivit cestovního ruchu.....	12
2. 2 Vojenský cestovní ruch jako druh kulturního cestovního ruchu	13
2. 2. 1 Nabídka pro návštěvníky pevností.....	14
2. 2. 2 Rozvoj jedinečnosti památky.....	15
2. 2. 3 Koncept spokojenosti a kvality služeb návštěvníka	18
2. 2. 4 Pevnosti Golubac, Smederevo a Lazarev grad	18
2. 2. 5 Využití hradů a zámků v oblasti cestovního ruchu.....	20
2. 2. 6 Projekt Riese v Sovích horách	20
2. 3 Vojenské památky – využití v rámci cestovního ruchu v České republice	24
2. 3. 1 Vojenské památky zařazené mezi Národní kulturní památky	24
2. 3. 2 Cestovní kanceláře zaměřené na vojenský cestovní ruch	25
2. 4 Československé opevnění	26
2. 4. 1 Příčiny stavby československého opevnění.....	26
2. 4. 2 Králická pevnostní oblast.....	27
2. 4. 3 Tvrz Bouda a její muzeum.....	28
2. 4. 4 Samostatné sruby přebudované na muzea	30
2. 4. 5 Akce Cihelna.....	32
2. 4. 6 Návštěvnost Králické pevnostní oblasti.....	32
2. 4. 7 Marketing a propagace Králické pevnostní oblasti.....	33
3 Cíl práce.....	36

3. 1 Hlavní cíl práce	36
3. 2 Dílčí cíle.....	36
3. 3 Výzkumná otázka	36
4 Metodika	37
4.1 Technika výzkumu.....	37
4. 2 Hodnocení.....	37
4.3 Dotazníkové šetření	37
5 Výsledky	40
5. 1 Vyhodnocení tvrze Bouda dle Armin Mikos von Rohrscheidt (2013).....	40
5. 1. 1 Skupina A – Místní nabídka služeb	40
5. 1. 2 Skupina B – Zákaznický servis.....	46
5. 1. 3 Skupina C – Eventy v místě a okolí.....	49
5. 1. 4 Skupina D – Integrace hodnoceného místa s okolím.....	53
5. 1. 5 Skupina E – Infrastruktura cestovního ruchu	55
5. 1. 6 Skupina F – Propagace místa.....	57
5. 2. Výsledky dotazníkového šetření formou ankety	59
6 Diskuse a návrhy.....	70
7 Závěry	74
8 Souhrn.....	76
9 Summary	77
10 Referenční seznam	79
11 Přílohy.....	84

1 Úvod

Cestovní ruch je oblast, o kterou se zajímá většina z nás. Jen málokdo však propadl kouzlu cestovního ruchu spojeného s vojenskou historií, tzv. vojenskému turismu. Systematické poznávání míst spojených s naší vojenskou historií se stalo mým velkým životním koníčkem.

Proto se předmětem zájmu mé diplomové práce stala analýza potenciálu cestovního ruchu jedné z bohužel stále málo známých vojenských dělostřeleckých tvrzí v Pardubickém kraji zvané Bouda.

Bouda leží v Orlických horách, které spolu s Králickem tvoří úchvatný kraj, který mě okouzлил svou malebností a krásou. Podél hranic s Polskem se táhnou zalesněné hřbety hor, které uzavírají Kladskou kotlinu a ta společně s Králickou brázdou vytváří mezi horskými masivy Orlických hor a Jeseníků široké údolí. Toto místo je významné historickými obchodními cestami, které využily pro vpád na naše území i cizí vojska. Opevnění mělo být realizováno téměř na celém obvodu naší republiky. Okolí Králík a východní část Orlických hor byly výstavbou objektů nejvíce využity, protože se zde očekával nejmohutnější vpád nepřítele. Králicko hrálo díky těmto uvedeným faktům významnou roli v obranném systému i plánech útoku nacistického Německa. Pod pojmem československé opevnění si lidé často vybaví pohraniční tvrze, sruby a řopíky v okolí Králíků, Ostravy, Náchoda a mnoha dalších měst.

Toto je však jen velmi malá část československého opevnění, další tisíce pevnůstek stojí zapomenuté a roztroušené hluboko v lesích. Najdeme je však i ve vnitrozemí, v tzv. Pražské čáře, kde byla vybetonována první z nich. Tyto sruby však zůstávají stranou zájmu turistů, kteří pak přicházejí o neopakovatelnou atmosféru jejich návštěvy. Nezřídka bývají tyto sruby terčem návštěv vandalů.

Cílem mé diplomové práce je tedy analyzovat potenciál cestovního ruchu Dělostřelecké tvrže Bouda, která leží právě v této oblasti.

Při výkladu jsem se snažil postupovat tak, aby bylo možno zpracovaný materiál využít v praxi, případně aby posloužil pedagogům všeobecně vzdělávacích předmětů k větší osvětě mladých lidí na základních i středních školách.

2 Syntéza poznatků

2.1 Cestovní ruch, rekreace a volný čas

Cestovní ruch bývá označován ve světovém hospodářství za fenomén posledních desetiletí. Stále roste jeho význam z hlediska ekonomického, sociálního, regionálního i ekologického. Od druhé poloviny dvacátého století se stal součástí hospodářství vyspělého světa. Miliony lidí se každoročně vydávají na cesty za účelem odpočinku, poznání, duševních i tělesných aktivit, seberealizace, změny životního prostředí, navázání nových kontaktů a stylu života. Cestovní ruch se tím pádem stává významným zdrojem obživy pro miliony lidí a nemalým zdrojem ekonomické prosperity velkého počtu zemí a regionů (Anttl & Nejd, 2004).

Atll & Nejd (2004, 67) dále uvádí definici cestovního ruchu dle Světové organizace cestovního ruchu (UNWTO – United Nations World Tourism Organization) jako

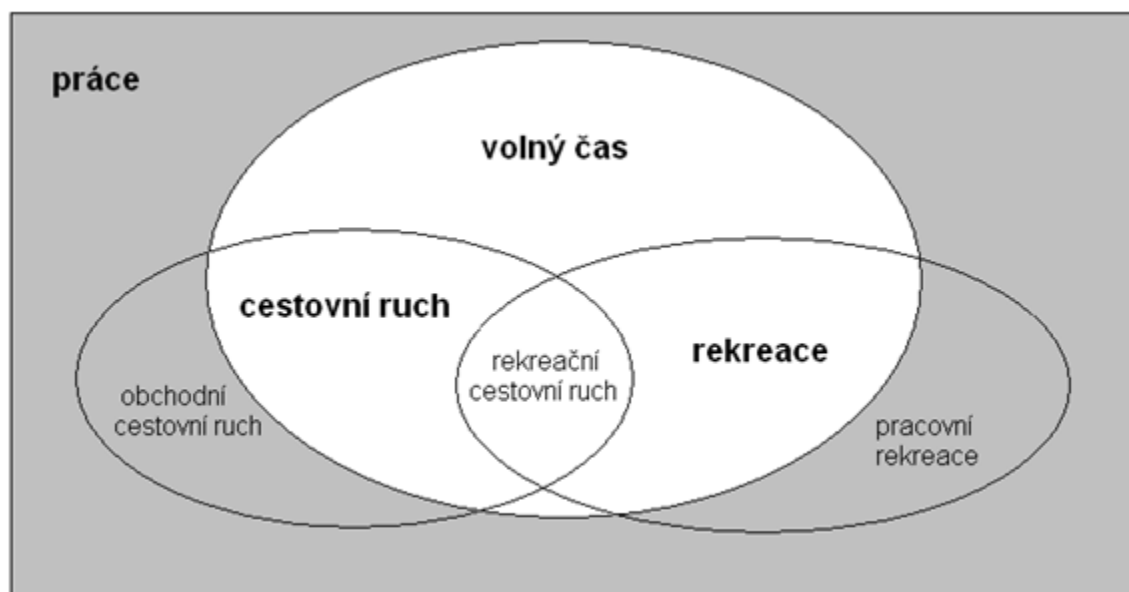
Činnost osoby cestující na přechodnou dobu do místa mimo její běžné životní prostředí (mimo místo bydliště), a to na dobu kratší než je stanovena (v mezinárodním cestovním ruchu činí tato doba 1 rok, v domácím cestovním ruchu 6 měsíců), přičemž hlavní účel její cesty je jiný než vykonání výdělečné činnosti v navštíveném místě.

Podle Páskové (2009, 16) lze cestovní ruch popsat jako „...asymetricky rozložený jev a pohyb v prostoru (geografická dimenze), dále jako formu široce chápané společenské směny (sociologická dimenze), jako cyklický vývoj území z hlediska jeho pozice na trhu cestovního ruchu (ekonomická dimenze), přičemž toto území má omezené kapacity...“

Mathieson a Wall (2006) cestovní ruch popisují jako „složené odvětví“, které začíná primárními vstupy (práce, půda, kapitál), dále pokračuje transformací na „meziprodukty“ (základna cestovního ruchu materiálně technická), následují přechodné výstupy (festivaly, kulturní akce, prohlídky s průvodcem apod.) končící spotřebou turisty se závěrečnými výstupy–zážitky.

Williams (2009) definuje cestovní ruch jako geografický fenomén. Pokud se humánní geografie zabývá hlavně sociálními, kulturními, ekonomickými a politickými vztahy mezi lidmi, mezi prostorem a lidmi a místy, potom by se měli humánní geografové zabývat též každoroční migrací milionů obyvatel po celém světě, která je označovaná za cestovní ruch a neměla by být opomíjena.

Cestovní ruch, volný čas a rekreace jsou pojmy, které jsou propojené a navzájem se překrývají. Místo překrytí práce a cestovního ruchu je označováno jako obchodní cestovní ruch (business travel), ten zahrnuje cestovní ruch spojený s profesí. Překrytí práce a rekreace se nazývá „pracovní rekreace“ (serious leisure) a jsou v ní obsaženy pracovní aktivity prolínající se s volnočasovými. Překrytím všech tří pojmů vznikne rekreační cestovní ruch (leisure travel). Tyto hranice nebývají ostře vymezeny (Hall & Page, 2006).

Obrázek 1. Vztah mezi rekreací, cestovním ruchem a volným časem

Pramen: Hall a Page (2006, 5)

Stejnou problematikou se zabývá též Pasková a Zelenka (2002, 6), dle kterých „Cestovní ruch vždy zahrnuje cestování, ale ne každé cestování je cestovním ruchem. Cestovní ruch zahrnuje rekreaci, ale ne každá rekreace je cestovním ruchem. Cestovní ruch se uskutečňuje ve volném čase, ale ne celý volný čas je věnován cestovnímu ruchu.“

2. 1. 1 Vlivy cestovního ruchu

Dle Páskové (2009) je možné vlivy cestovního ruchu na geografické prostředí rozdělit podle geografického měřítka na globální, regionální, národní a lokální, z hlediska časového na dlouhodobě a krátkodobě působící, podle charakteru změny na nevratné a vratné.

U cestovního ruchu můžeme rozlišit také pozitivní a negativní dopady, které mají vliv na tyto oblasti. Jsou to ekonomické prostředí, sociálně-kulturní prostředí a životní prostředí (Galvasová, Binek, Holeček, Chabičovská, Szczyrba, 2008).

2. 1. 2 Formy cestovního ruchu

Formy cestovního ruchu nám blíže určují jeho podstatu z hlediska cílů a potřeb jeho účastníků. Pro cílovou skupinu osob je díky tomuto poznání nabídka produktu lépe připravena.

Formy cestovního ruchu můžeme dle Heskové (2011) klasifikovat podle těchto kritérií:

- z geografického hlediska;
- podle počtu účastníků;
- podle způsobu organizování;
- podle věku účastníků;
- z hlediska délky tratí;
- podle převažujícího místa pobytu;
- podle ročního období;
- podle použitého dopravního prostředku;
- z hlediska dynamiky;
- ze sociálního hlediska.

2. 1. 3 Potenciál cestovního ruchu a jeho členění

Současný úkol aktualizace potenciálu cestovního ruchu se na rozdíl od tehdejšího úkolu zaměřuje na rozhodující aspekty ovlivňující rozvoj cestovního ruchu a rekreace v území. Pracuje s většími prostorovými jednotkami – jsou jimi správní obvody obcí s rozšířenou působností...za součást cestovního ruchu

považujeme i rekreaci, resp. cesty za rekreací.... Pojem potenciál cestovního ruchu tedy v sobě zahrnuje i rekreační potenciál daného území (Bína 2010, 2).

Územní podmínky a předpoklady vstupují do systému pro rozvoj cestovního ruchu společně s aspekty přírodního prostředí, projevy činnosti lidské společnosti a hodnotami kulturně-historického dědictví. Celkově postihnout tento systém není možné, protože řada prvků působí neměřitelně a nehmotně. Tento systém můžeme tedy zkoumat, jen pokud si jej rozdělíme na určité segmenty. Celkový potenciál tvoří poté jejich souhrn.

Segmenty potenciálu cestovního ruchu lze rozdělit do dvou skupin:

- potenciál atraktivit cestovního ruchu;
- potenciál ploch a linií ovlivňující cestovní ruch.

2. 1. 4 Potenciál atraktivit cestovního ruchu

Atraktivity cestovního ruchu jsou reálné cíle návštěvníků regionu. Řadíme mezi ně hrady, zámky, botanické zahrady, lázeňská místa aj, ale i přírodní pozoruhodnosti jako skalní města, jeskyně atd. Atraktivity můžeme dále rozdělit na bodové (zámek, jeskyně) a územně rozlehlejší (skalní město, historické město).

Rozdělujeme je podle jejich významu do dvou až tří významových stupňů (A, B resp. A, B, C).

Také vojenské památky v České republice jako atraktivity cestovního ruchu můžeme členit na:

- vojenské památky mající status národní kulturní památky;
- jiné významné vojenské památky.

Potenciál ploch a linií ovlivňující cestovní ruch

Tento sektor se neupíná výhradně na konkrétní objekty, ale na širší území, které tvoří předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu. Krajinné typy horského masivu či nížinného pásma hrají významnou roli v přírodně orientovaném cestovním ruchu a rekreaci.

Některé plochy podporují vliv na cestovní ruch (sjezdy s dálnic), jiné vliv na cestovní ruch omezují (velké průmyslové a těžební plochy). Linie vyjadřují délku významných železnic, silnic, splavných řek. Ukazují podmínky dostupnosti území individuální i hromadnou dopravou.

Podle obecného významu pro cestovní ruch rozdělujeme plochy do sedmi primárních typů, linie do šesti typů (Bína, 2010).

2. 2 Vojenský cestovní ruch jako druh kulturního cestovního ruchu

Dle Mikose (2013) vojenské konflikty představují nedílnou součást lidské historie. Místa s nimi spojená, stejně jako literární díla, představují důležitou součást identity zemí a národů. Mnoho školních výletů a vzdělávacích expedic rozšiřuje své trasy tak, aby zahrnovaly místa s touto vojenskou tematikou. I v době zavedených demokracií je přesto trvalý zájem o historii bojových a vojenských artefaktů. Lidé z mnoha zemí světa mají motivaci navštěvovat vojenské památky, a tak přispívají k růstu tohoto cestovního ruchu. Mikos (2013) se v souvislosti s tím zmiňuje o turismu vlasteneckém (patriotic), vzdělávacím (education) nebo vzpomínkovém (memorial). Navštěvovaná místa nazývá vojenské památky (military landmarks) či historická vojenská zařízení (historical military facilities).

Mikos (2009) dále poukazuje, že vojenský cestovní ruch by měl být považován za jednu z forem kulturního cestovního ruchu, protože splňuje základní kritérium kulturní povahy. Jeho rysem je uspokojování vášně po poznání, specializuje na turistické výlety zaměřené na dosažení osobní zkušenosti nebo vzdělání, které jsou rozhodující částí cesty. Výrazné aspekty, které se značně podílí na návštěvě bojového místa, jsou charakteristické znaky objektu, na místě bojující armády, použité zbraně, velitelé a vojáci. Vojenský cestovní ruch tedy zahrnuje výlety na bojiště, linie opevnění, zpřístupněná muzea a místa související s výrobou zbraní a brnění.

Kowalczyk (2008) jej nazývá chorobným (patologic), Ryan (2007) cestovním ruchem po bojištích a Steinecke (2007) historicko-vojenským cestovním ruchem.

O stále rostoucím zájmu zabývajícím se vojenskou tematikou svědčí též vzrůstající počet sdružení, která jsou fascinována opevněním, zbraněmi a armádním vybavením. Tito nadšenci žijící historie se specializují na opakování vojenských bitev, věnují se mnoha on-line diskusím a mnoha tiskovinám souvisejících s tímto tématem. Pro tyto aktivní členy a čtenáře zabývajícím se tímto tématem se stává smyslem života zabývat se touto částí národní historie. Nezřídka bývají do cest za návštěvami vojenských objektů zapojovány celé rodiny těchto nadšenců, které jsou hlavními účastníky vojenského cestovního ruchu.

Stále více vlád zemí světa začíná brát vážně místa s vojenskou tematikou jako potenciální turistické cíle. Probíhají na nich restaurátorské práce, rekonstrukce, zlepšuje

se infrastruktura, zanášejí se do map a probíhají reklamní upoutávky všeho druhu (Mikos, 2013).

Vojenské objekty

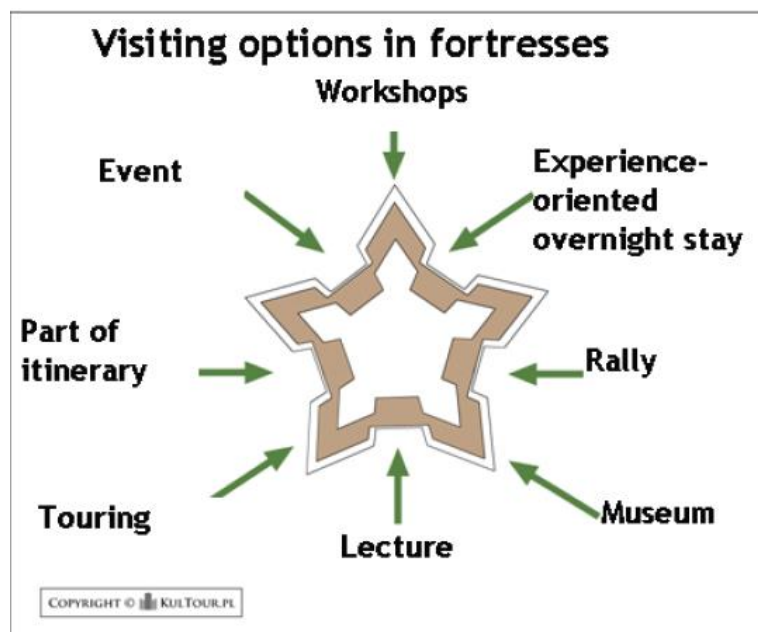
Pod pojmem vojenské objekty rozumíme dle Mikose (2013) stavby, na jejichž budování bylo použito převážně dřevo a kámen. Řadíme mezi ně hrady, zámky, citadely, pevnosti, opevněné linie s bunkry, tunely záatarasy apod. Snad nejnámějším příkladem je Velká čínská zeď, která je i největší turistickou atrakcí v Číně.

2. 2. 1 Nabídka pro návštěvníky pevností

Nabídka pro návštěvníky pevností může zahrnovat tyto prvky:

- **Prohlídky (touring)** – Každý objekt by měl mít alespoň jednu stálou expozici nebo tematické muzeum s trvalou nebo dočasnou výstavou. Pevnosti by dále měly pořádat akce na své zviditelnění. Mohou to být muzejní dny, při kterých by kromě prohlídky samotných pevností byly zařazeny další atrakce, které úzce souvisí s daným tématem. Za zvážení též stojí nákup audioprůvodců s přeloženými verzemi komentářů do jazyků potenciálních návštěvníků. Autentičnost zážitku by více umocnili průvodci z řad pamětníků či vojáků přímo spjatých s vojenským místem. Konání vojenských přehlídek, bojových ukázek armád, ukázky střelby pušek, dělových paleb a vojenských průvodů by také zvýšily zážitek z navštíveného místa.
- **Zážitkové pobyty (experience-oriented overnight stay)** – Součástí tematicky zaměřených víkendových pobytů by se mohly stát např.: jízdy na koních a kolech podél vnějších hradeb, plavba na lodi po řece do historického centra či ochutnávka dobového jídelníčku.
- **Speciálně navržené turistické akce (specially designed tourist events)** – Cílem je přilákat turisty k návštěvě objektu i přilehlého okolí. Cílem je pořádat pravidelné akce v intervalu jednoho roku. S kulturním charakterem objektu také souvisejí festivaly, veletrhy, historické rekonstrukce bitev a soutěže.

Dalšími možnostmi mohou být akce pořádané na žádost škol, organizovaných sdružení a firem např.: vzdělávací workshopy nebo akademické konference (Mikos, 2013).

Obrázek 2. Prvky produktu cestovního ruchu u vojenských objektů

Pramen: Mikos (2013)

2. 2. 2 Rozvoj jedinečnosti památky

Dle Mikose (2009) tkví jedna z úspěšných strategií vojenského turismu v budování prestiže památky na základě její exkluzivity.

První unikátností je její poloha, dále historická událost či významná osobnost spjatá s touto pevností. Můžeme uvést pevnost Kolobrzeg, která byla hrdinnou obrannou pevností v době Napoleonských válek. Na konci druhé světové války byla téměř zničena v bojích útočící Rudé a polské armády proti Wehrmachtu. Jedinečnost pevnosti nemusí spočívat jen v jejím přímém zapojení do bitev, významná může být jako vojenský sklad munice či vojenské velitelství.

Vytvoření exkluzivního zážitku

Bigné, Mattila a Andreu (2008) zmiňují, že místo získá na jedinečnosti také vytvořením zážitku mimo běžný standart známý v turistickém ruchu. Příkladem může být prohlídka skladu zbraní, zákopy nebo únikové tunely. Při takových typech prohlídky je nutné dodržovat zvýšená bezpečnostní opatření. Pro účastníky těchto specializovaných zájezdů je třeba zajistit dostatečné množství informačních materiálů, jako jsou mapy, plány a fotografie.

Adekvátní segmentace produktu

Dle Marcussena (2011) musí být nabízený program přizpůsobený různým druhům návštěvníků a jejich specifickým potřebám – atrakce, doprovodné akce. Aby bylo možné efektivně uspokojit specifické skupiny a zajistit jejich plnou spokojenost, je třeba vzít v úvahu rozdíly mezi jejich zájmy. Někteří preferují delší, jiní kratší pobyty. Vzdělávací aspekt akce zase neosloví ty, kteří si přejí zkusit prožít vojenský život. Mezi návštěvníky mohou být klasičtí komerční turisté, kteří návštěvu berou jako jednu z atrakcí na své cestě. Stejně tak to mohou být nadšenci s rozsáhlými zkušenostmi s návštěvou podobných objektů. Na tuto rozdílnost návštěvníků by měly být připraveny nabízené programy, výklad průvodců, výběr doplňkových akcí, stejně tak jako detailnost a dostupnost materiálů.

Obchody, které jsou nezávislé na prodeji vstupného, mohou prodávat např.: alba a knihy. Ze suvenýrů jsou to miniatury a reprodukce. Také prodej propagačních předmětů, jako jsou trička a čepice, může poskytovat nezanedbatelný zdroj příjmu při financování objektu, a činit ho tak méně závislý na veřejných dotacích a umožňovat mu větší flexibilitu jeho provozu.

Partnerství s jinými subjekty v cestovním ruchu

Provozovatelé pevností mohou ve spolupráci s jinými organizacemi pořádat bojové ukázky s použitím zbraní, pořádat celoročně menší večerní akce či specifické ukázky pro malé skupiny.

Výhodou spolupráce s těmito sesterskými organizacemi je jejich pravidelná účast, kterou nenaruší jejich soukromé akce. Tito partneři jsou většinou z řad sdružení pevnostních nadšenců, řemeslníků, místních umělců a organizátorů cestovního ruchu. S jejich pomocí lze za relativně nízké náklady vytvořit na místě externí výstavy, tematická muzea či modely opevnění.

Návštěvníci by se též v rámci festivalů mohli zapojit do řemeslných dílen, a prožít tak část života v dobové atmosféře. Zde se také nabízí pracovní příležitosti pro řemeslníky všeho druhu z okolí, kteří se v rámci ukázek řemesel mohou prezentovat.

Prohlídky je vhodné rozdělit podle náročnosti do více druhů. Prohlídková trasa pro rodiče s dětmi či seniory, která nebude tak fyzicky náročná a poskytne nejdůležitější informace, by měla být jiná, než prohlídka pro mladé lidi, nadšence a odborníky přijíždějící z daleka a prahnoucí po mnoha informacích.

Tyto doplňkové služby jako expozice, zákaznický servis a průvodcovské služby však vyžadují podstatně vyšší finanční zdroje a tyto investice nejsou vždy zárukou úspěchu. Z tohoto důvodu je nutné adekvátně navrhnout strukturu možností a služeb nabízených pro turisty a zajistit prezentaci na webu, aby naše úsilí neslo co nejdříve ovoce. Studie je proto nezbytným předpokladem, protože objekty se nacházejí na rozmanitých místech, a musí být proto vždy založena na analýze konkrétního příkladu (Mikos, 2013).

Obrázek 3. Nejčastěji přispívající partneři k formě produktu u vojenských objektů
Pramen: Mikos (2013)

Mikos (2013) navrhl pro vojenský objekt tři základní a tři doplňkové kategorie hodnocení, které jsou důležité pro pečlivé plánování v procesu rozvoje vojenského cestovního ruchu. Tento návrh může být použit jednak jako příloha k plánům a projektům při navrhovacích procesech, jednak při žádostech o finanční podporu. Seznam může být užitečný též pro administrativní pracovníky a správce vojenských prostorů při projektování dlouhodobé prosperity. Je založen na podobných návrzích, které byly již dříve vypracovány pro vojenské objekty. Byl použit u čtyř pevností, dvou z Polska, jedné z Česka a jedné z Nizozemska.

Seznam obsahuje a hodnotí nabízené služby, které jsou rozdělené do následujících šesti skupin: a) místní nabídka služeb, b) zákaznický servis, c) eventy

v místě a okolí, d) integrace místa s okolím, e) infrastruktura cestovního ruchu, f) propagace místa.

Baltic Fort Route jako příklad vojenského turismu

Baltic Fort Route představuje projekt nadnárodní spolupráce Německa, Polska, Litvy a Ruska. Díky pomoci finančních příspěvků z Evropské unie bylo možno v rámci evropského kulturního dědictví představit čtrnáct historických pevností. Ty byly do dnešní doby opomíjeny a tímto prvním krokem spolupráce se vytvořila nabídka, která představuje tyto části vzrušující evropské historie a kultury. V Německu jsou to například pevnosti poblíž Berlína: Spandau a Hahneberg. V Polsku to jsou například pevnosti poblíž Gdaňsku – Grodzisko a Vistulamouth. Je zde zařazena i místní pevnost v Kalinigradu a v Litvě jde o městskou pevnost v Kaunasu (Mikos, 2013).

2. 2. 3 Koncept spokojenosti a kvality služeb návštěvníka

Lee, Petrick a Crompton (2007) uvádí, že turistova spokojenost a ochota se vracet do stejné destinace závisí na jeho posouzení různých atributů dané destinace. Důležitou roli spokojenosti hraje také to, jak byl návštěvník spokojený při minulé návštěvě. Dle Mikulice (2007) vedou kvalitní služby k loajalitě stávajících zákazníků, přitáhnutí nových, pozitivní ústní reklamě (word-of-mouth), spokojenosti zaměstnanců, lepší firemní image, snížení nákladů a zvýšení výkonnosti podniku. Jeong a Lee (2006) sdělují, že spokojení turisté mohou chtít znovu navštívit destinaci (lokalitu), doporučují ji ostatním, nebo ji hodnotí pozitivně. Na druhou stranu nespokojení turisté se nevrací do stejného místa a nedoporučují jej ostatním. Svými negativními zkušenostmi a komentáři poškozují jeho pověst na trhu. Cucciaa Rizzo (2011) udávají, že na návštěvníkovu spokojenost působí nejvíce: vnímaná kvalita servisu, čas strávený hledáním produktu, současná a minulé zkušenost, splnění návštěvníkova očekávání a míra zapojení návštěvníků.

2. 2. 4 Pevnosti Golubac, Smederevo a Lazarev grad

Pozornost věnovaná osobním pocitům návštěvníků středověkých tvrzí a zachycení úrovně jejich spokojenosti byla prováděna na případu srbských středověkých pevností (Golubac, Smederevo and Lazarev grad). Hodnocené aspekty byly rozděleny do tří kategorií:

- marketing (promo aktivity, suvenýry, kvalita průvodcovských služeb, kvalita a dostupnost informací na pevnosti);
- geografické podmínky (lokalita a dostupnost místa, možnost propojení s návštěvou ostatních pamětihodností v okolí, blízkost ubytovacích a stravovacích zařízení);
- estetický dojem (okolí, autentičnost a dojem z místa, úroveň turistické infrastruktury – toalety, parkovací místa, odpočinkové zóny, zeleň).

Marketing, který se snažil zachytit osobní pocity turistů plynoucí z prohlídky pevnosti a jejich předchozího očekávání vytvořeného na základě získaných informací, byl shledán jako poslední, tedy nejhorší ze všech tří složek. Nepřesné a chybné propagační aktivity vedly k velkému rozdílu mezi návštěvníkovým očekáváním a jeho vnímáním celé návštěvy. Příkladem je uváděna pevnost Golubac, která je (i přes nedostatky v infrastruktuře a v průvodcovských službách) velmi propagovaná – je součástí všech propagačních materiálů o středověkých opevněních na Dunaji. Z důvodu zanedbanosti celého místa a nedostatečné vybavenosti návštěvníci udělili místním průvodcovským službám a suvenýrům velmi nízké ohodnocení.

Geografické podmínky byly shledány jako druhý nejdůležitější aspekt se středně velkými nedostatky a rozdíly. Největší rozdíl byl nalezen v oblasti ubytovacích a stravovacích zařízení, který by mohl být prvním limitem v rozvoji turistiky a spokojenosti návštěvníků. Další dva atributy byly hodnoceny již lépe a díky jejich menšímu vlivu na návštěvníkovu spokojenost s návštěvou místa jim není potřeba věnovat v současné době tolik pozornosti.

Aspektem s největší důležitostí a nejmenšími nedostatky byl estetický dojem. Pro jeho zlepšení by stačilo jen malé množství financí. V prvotní fázi rozvoje turismu má také největší vliv na spokojenost návštěvníků.

V počáteční fázi rozvoje by se měli manažeři zaměřit na vytvoření kompletního servisu a nabídky zážitků návštěvníkům. Vybudování rekonstrukce scény, jak středověcí lidé na tomto opevnění žili, je efektivnější a zajímavější předání informací, než prostřednictvím informačních panelů. Ve druhé fázi by manažeři měli zajistit lepší kvalitu služeb pro návštěvníky dosažením vhodné a přiměřené souhry procesů, zaměstnanců a fyzického vybavení – příkladem pro vylepšení tohoto směru je pevnost Golubac. Návštěvníci se kolem ní pohybují zcela sami, což není bezpečné. Jako třetí část rozvoje autor studie zmiňuje geografické podmínky a vybírá místní manažery

a investory ke spolupráci jak při budování stravovacích a ubytovacích zařízení, tak i při možném zlepšování dostupnosti a propojenosti s ostatními pamětihodnostmi v okolí (Blešić et al., 2013).

2. 2. 5 Využití hradů a zámků v oblasti cestovního ruchu

Dle Cynarskeho (2011) by specifika při rozvoji cestovního ruchu u vojenských objektů měla být taková, aby přinesla dostatečný příjem na zajištění údržby a jeho okolí při naplňování potřeb cestovního ruchu. Nicméně ekonomický aspekt není jediný, na kterém závisí hodnota kulturního dědictví.

Některé hrady a zámky zase často lákají turisty k návštěvě prostřednictvím sbírek umění, architektury a svou vlastní hodnotou. Polské hrady nabízejí převážně tyto služby: a) tematická muzea a sbírky umění, b) pořádání rytířských turnajů, c) památky historických událostí, d) hradby s možností prohlídky, e) spjatost s významnou historickou postavou, f) nabídka atraktivního místa pro přenocování či konferenci g) možnost turistických tras (Cynarski, 2012).

Nabídka hradu Malbork

Hrad Malbork byl postaven z cihel německými rytíři. Nachází se na břehu řeky Nogat, která je ramenem Visly. Stavba byla zahájena mezi lety 1278–1281 a skončila v polovině 15. století. Je zde umístěno hradní muzeum, které nabízí tříhodinové prohlídky s průvodcem. K dispozici je též audioprůvodce v devíti jazycích. Dá se využít hradní restaurace a obchody se suvenýry. Další atrakce jsou venkovní světelná show nazvaná S křížem a mečem, vystavené obléhací stroje, rytířské tábory, historické přednášky, ukázky obléhání, rytířské turnaje, možnost lukostřelby a střelby z kuše či sborové koncerty. Od roku 1999 probíhá pravidelně v červenci rekonstrukce bitvy u Grunvaldu, ve které polští vojáci obléhají Malbork. Hrad navštíví ročně kolem 500.000 návštěvníků a hlavním lákadlem je samotná budova (Wasilewski, 2008).

2. 2. 6 Projekt Riese v Sovích horách

U polské hranice se v současnosti nachází okolo šestnáct tisíc vojenských historických objektů z různých období, které předkládají různé architektonické směry a jsou určitými stopami historie – bitev, mučednictví. Jsou také vyjádřením technické, inženýrské a architektonické úrovně tehdejší doby. Zájmu turistů se (mimo jiné objekty)

těší i podzemní komplex v Sovích horách vybudovaný jako součást Projektu Reise ve II. sv. válce (Stach, Pawlowska & Matoga, 2014).

Tabulka 1. Popis vojenských objektů v Sovích horách

Name of complex	Location (municipality)	No. of entries	Length (m)	Area (m ²)	Volume (m ³)	Volume Administrator
Rzeczka	Walim	3	560	2 600	14 700	Office of the Walim Municipality, The Centre for Tourism and Culture
Włodarz	Walim	4	2 955	10 885	40 520	Private Company, The "Giant" Museum and Tourism Center
Osówka	Gluszyca	3	1 790	6 480	26 740	Private company, The Underground City of Osówka
Jugowice	Walim	7	460	1 360	4 200	Office of the Walim Municipality
Soboń	Gluszyca	3	700	1 900	4 000	Office of the Gluszyca Municipality
Sokolec	Nowa Ruda	4	860	2 450	7 100	Office of the Nowa Ruda Municipality

Pramen: Stach, Pawlowska, Matoga (2014)

Obrázek 4. Mapa vojenských historických objektů v Sovích horách

Pramen: Stach, Pawlowska, Matoga (2014)

Projekt Reise byl vybudován v roce 1940 v Sovích horách. V současnosti je zde šest komplexů, které tvořily projekt Reise – jedná se o bunkry, podzemní stavby a štoly s názvy Rzeczką, Włodarz, Osówka, Jugowice, Soboń and Sokolec (obr. 1, tab. 1). Tyto objekty leží na území tří obcí (tab. 1). Komplexy Rzeczką, Włodarz, Osówka jsou chráněny zákonem jako oblast zachování pozorování archeologického komplexu Reise z II. sv. války. Mimo to je oblast, kde se nachází objekty Projektu Reise, cenná z environmentálního hlediska, což je důležitý aspekt, který se podílí na turistické atraktivitě (Přírodní rezervace Bukowa Kalenica, Chráněná krajinná oblast Soví hory, velká část Sovích hor je zařazena do programu Natura 2000 jako místo ochrany stanovišť a zimovišť netopýrů – částečně jsou do toho zahrnuty i objekty Projektu Reise).

Význam a účel staveb Projektu Reise (podzemní dopravní chodby, štoly, komory), není dodnes znám. Komplexy byly vyhloubeny díky velkým vojenským investicím (s krycím jménem Reise) v letech 1943–1945 pro podporu vojenských aktivit Třetí říše. Některé zdroje uvádějí, že komplex měl sloužit jako Hitlerovo velitelství. Jako další účely využití, jsou zmiňovány plánované vybudování přístřešků a bunkrů, nebo dokonce i přemístění výroby raket V1 a V2, jiné zdroje zase zmiňují přítomnost uranu – a vyvozují z toho využití komplexů pro výrobu jaderných zbraní. Projekt Reise nebyl nikdy dokončen. Stavby byly vybudovány vězni z koncentračního tábora Gross-Rosen (dnes Rogoźnica). Zdroje uvádí až 5 000 obětí, které zemřely v důsledku hladu, nemoci, či zhroucení při budování těchto objektů. Na místě bývalého koncentračního tábora je od roku 1983 muzeum. Dalším pietním místem je hřbitov v regionu Sovích hor, který je chráněn zákonem (Hřbitov Obětí fašismu v obci Głuszycza a Čtvrť Obětí nacistického teroru v obci Walim).

Podzemní objekty Projektu Reise jsou v poslední době stále důležitější při budování turistického ruchu v regionu. Tři z těchto šesti komplexů jsou otevřeny pro veřejnost (Rzeczką, Włodarz, Osówka), zbylé objekty jsou vzhledem k jejich špatnému technickému stavu a hrozícím sesuvům půdy veřejnosti nepřístupné. V oblasti se vyvinulo několik forem cestovního ruchu – od vojenské kulturní turistiky přes Dark turismus až po geocaching. Jedním z prvků, které činí oblast atraktivní pro turisty, je skutečnost, že účely komplexů nejsou dodnes vysvětlené.

Rozvoj cestovního ruchu založený na vojensko-historických prvcích spojených s mučednictvím (tak jako v případě komplexů Projektu Reise) vyžaduje cílevědomou činnost, a to jak při budování míst pro turisty, tak při zvyšování povědomí turistů

o historii regionu. V návštěvě míst spojených např. s válkou můžeme nalézt i vyvolat spor – zda je neetické, aby tato místa byla turistickou atrakcí. Na druhé straně nás návštěva seznámí s historií daného místa, a může tak sloužit v širším slova smyslu k vzdělání společnosti. Zejména u mladší generace může hrát rozhodující roli v utváření jejich postojů. Návštěva může také sloužit jako příležitost k zamyšlení a vést k úvahám o dramatických důsledcích války.

Příkladem rozvoje turismu ve veřejnosti přístupných komplexech (Rzeczka, Włodarz, Osówka) jsou zájezdy nabízející prohlídky s průvodcem, horolezecké cesty a muzejní expozice na historické a mučednické téma. Zahrnuje také balíčky, které obsahují vzdělávací, rekreační a sportovní činnosti určené různým skupinám (dětem základních škol, studentům vysokých škol, rodinám s dětmi a zaměstnancům společností). K dispozici je paintballové pole, rekreační infrastruktura v blízkosti staveb, turistické, cyklistické a naučné stezky.

Zbývající tři štoly, Jugowice, Soboń a Sokolec, které nejsou veřejnosti přístupné, jsou atraktivní např. pro jeskyňáře a vyznavače geocachingu.

Oblast komplexů Projektu Reise je místem konání kulturních a zábavních akcí, stejně jako události spojené s místní historií. Důležitou oblastí ovlivňující atraktivitu pro turisty je dostupnost a dopravní infrastruktura. Dostupnost komplexu Projektu Reise můžeme ohodnotit jako adekvátní zejména díky faktu, že se v okolí až přehnaně rozvíjí infrastruktura, což může negativně ovlivnit životní prostředí. Obce se nachází v blízkosti silnic vedoucích k hraničním přechodům (s Českem, Německem). Autobusová doprava je v rukou soukromých dopravců, kteří prioritně nabízejí spojení do velkých měst jako je Wałbrzych, Wrocław, Nowa Ruda a Kłodzko. Dostupnost v rámci regionu se zvyšuje díky pravidelným místním spojům mezi obcemi. Co se týká železniční infrastruktury, většina spojů byla zrušena kvůli ztrátovosti. Pokusy o obnovení waleské úzkorozchodné železnice jako turistické atrakce, ztroskotaly na nedostatku financí. Přístup ke komplexům doplňuje 210 kilometrů cyklotras a 169 km turistických tras. Další trasou je tzv. "MTB Zone" v Sovích horách, obsahující podzemní dráhu. Kromě toho všechny struktury projektu Riese, včetně poboček bývalého koncentračního tábora Gross-Rosen, hřbitovů a pamětních míst, jsou spojeny Stezkou po stopách mučedníků (18 km).

Komplexy Project Riese můžeme rozdělit na ty, kde se turismus rozvinul (Rzeczka, Włodarz a Osówka), a ty, které jsou nepřístupné pro turisty (Jugowice, Soboń a Sokolec). Rozvoj cestovního ruchu začal v polovině roku 1990 na základě iniciativy

místních vlád a soukromých investorů. Základní formou cestovního ruchu, který se zde rozvíjí, je vojenský kulturní cestovní ruch a stále se zvětšující role Dark turismu. Kromě toho se zde pořádají různé akce, které bychom mohli zařadit do kategorie aktivní a rekreační cestovní ruch. Dostupnost ubytování, stravovací zařízení a dopravní obslužnost jsou dostačující pro potřeby turistiky v této oblasti. Rozvoj cestovního ruchu hodnotili turisté jako dobrý a prospěšný (co se týká připravenosti tras pro turisty průvodcovské služby a pohostinství). Při rozvoji vojenského kulturního cestovního ruchu a rozvoje obchodu (v oblasti projektu Reise) je též potřeba chránit zdejší životní prostředí a kulturní hodnoty, a zajistit tak památku na historii těchto míst – i když jde o historii obtížnou a bolestivou. Při rozvoji místního cestovního ruchu je třeba respektovat historickou hodnotu místa, která by měla mít přednost před hospodářskými výhodami plynoucími z rozvoje cestovního ruchu a služby (Stach, Pawlowska & Matoga, 2014).

2. 3 Vojenské památky – využití v rámci cestovního ruchu v České republice

Vojenské památky patří celosvětově k neprávem opomíjeným, i když se jedná z velké části o turisticky atraktivní objekty a místa. Pořádají se mezinárodní konference např. Infotour v Hradci Králové, kterých se účastní odborníci na cestovní ruch, provozovatelé vojenských památek, zástupci samospráv a členové klubů vojenské historie. Téma konferencí bývá zaměřeno na zkušenosti s čerpáním dotací, údržbou, provozem a propagací vojenských památek.

Vojenských památek, které jsou významné pro cestovní ruch, je v celé České republice kolem osmdesáti. Patnáct z nich je současně národní kulturní památkou. Jedná se převážně o památníky bitev a událostí.

2. 3. 1 Vojenské památky zařazené mezi Národní kulturní památky

Památník českého odboje 1939 – 1945 „Pečkárna“, Národní památník na Vítkově, bojiště bitvy na Bílé Hoře, Kobyliská střelnice, soubor pevnostního systému Dobrošov, Malá pevnost v Terezíně, památník odboje v Ploštině, památník obětí II. světové války v Javoříčku, Památník protifašistického odboje v Ploštině, Památník Rudé armády – mauzoleum v Ostravě, Rodiště Jana Žižky v Trocnově, Městské opevnění v Kouřimi. (<http://monumnet.npu.cz/pamfond/hledani.php>)

2. 3. 2 Cestovní kanceláře zaměřené na vojenský cestovní ruch

Cestovní kanceláře v České republice nabízející vojensko-historické zájezdy se specializují především na vojenské objekty a města v zahraničí. Jedná se o CK Praděd, PP TOURIST – A TEMPO s.r.o., Alinea, Čebus. Mezi nejnavštěvovanější země patří Francie, Slovinsko, Polsko, Rusko a Belgie.

Nejnavštěvovanější místa s vojenskou tematikou v jednotlivých zemích jsou:

Česká republika

tvrze: Dobrošov, Hanička, Hůrka, Bouda, Areál čs. opevnění Hlučín – Darkovičky, Vojenské muzeum Králíky, Vojenské technické muzeum Lešany, Pevnost Josefov, Vojenské technické muzeum v Lešanech, Army park Ořechov u Brna, Letecké muzeum Kunovice, Air park ve Zruči u Plzně, Vojenské muzeum Kbely, Vojenské muzeum v Rokycanech, Pevnostní muzeum ve Vranově nad Dyjí atd.

Belgie

Brusel – Královské vojenské muzeum, památník u Waterloo

Francie

tvrze alpské části Maginotovy linie (Cap, Martin, St. Agnes), muzea: námořní v Tulonu, cizinecké legie v Aubagne, námořní pěchoty ve Freusu, dělostřelecké muzeum v Draguignanu, letecké v Montelimar, horské pěchoty v Grenoblu, bojiště Verdun

Itálie

Muzea: vojenské v Redipuglii, II. světové války ve Vallo Alpino u Pivky

Rakousko

Muzea: císařských horských myslivců v Innsbruku, studené války ve Wurzenpassu, zbrojnice v Grazu, Arsenál ve Vídni

Slovinsko

Muzea: vojenské v Pivce, Kobaridu, Gorici, Rupnikova linie u Gorenja Vas

Polsko

Opevnění na Helu - baterie Laskowskiego, sruby v Jastarni, Hitlerův hlavní stan v Gierlozi, Gdyňa – torpédoborec Blyskawica, vojenské námořní muzeum, Gdaňsk – Westerplatte, Křižácký hrad Malbork

Rusko

Moskva – muzea: tankové Kubinka, letecké Monino, ponorkového loďstva; Petrohrad – muzea: dělostřelecké, námořní, obrany; Kaliningrad – opevnění města, muzeum Svět oceánu, ponorka B-413, námořní základna Baltijsk
(<http://www.ckpraded.cz/zajezdy/vojenskohistoricke/>)

2. 4 Československé opevnění

2. 4. 1 Příčiny stavby československého opevnění

Opevnění mělo chránit nejcitlivější směry možných nepřátelských vpádů, překrýt a uzavřít vhodné prostory našeho pohraničí, ale také uchránit průmyslové oblasti, hlavní město, důležité komunikace a správní střediska v pohraničí. Základní myšlenkou bylo silné, téměř souvislé opevnění severní hranice v Čechách a na Moravě. Stavba opevnění měla i několik odpůrců. Postavením pevnostního pásu kolem celé republiky by bylo prostavěno veškeré její jmění do mrtvých, neproduktivních staveb obranných a republika by byla ožebračena. Opačné názory tvrdily, že na místo opevnění je nutno vystavět autostrády, abychom proti ženoucím se ocelovým tvrzím mohli rychle vyslat lepší ocelové tvrže.

Tanky na přelomu dvacátých a třicátých let, zejména ty, které měla k dispozici tehdejší československá útočná vozba, svou nmoderností a bojovou účinností za opevněním rozhodně pokulhávaly. Jednalo se o tanky Renault M-18 (sedm kusů), Tč-33 (sedmdesát kusů), lehké tanky LT-34 se teprve vyráběly. Nelze se proto divit, že pancíř dočasně prohrál. Většinu rozhodujících hlasů získala československá obdoba francouzské Maginotovy linie, kterou mohly domácí firmy bez větších obtíží okamžitě realizovat. Důvodem bylo také znemožnění nepříteli přeseknout republiku v citlivém moravském pase a chránit komunikace Čechy-Slovensko (Holub, 1982).

Minulost československých pevností

„O hranicích se nediskutuje, hranice se brání!“, „Vytrváme“, „Neprojdou“, „Nedáme se“

Tato a mnoho dalších hesel byly napsány na vojenských pevnostech vojáky připravenými položit vlastní život na obranu naší republiky. Několik z nich odevzdání pevností Německu psychicky neuneslo a při odchodu spáchalo sebevraždu. Několik set let obyvatelé Čech a Moravy čekali na samostatnost. Když bylo v roce 1918 vyhlášeno samostatné Československo a lidé přestali být pod nadvládou Habsburků, zažívala většina z nich ohromnou radost. Jen stěží si proto dokážeme představit, na co mysleli, když si po krátké dvacetileté samostatnosti začal další stát nárokovat naše území.

Obrázek 5. Mapa československého opevnění

Pramen: <http://www.opevneni.vojenstvi.cz>

2. 4. 2 Králická pevnostní oblast

Králická pevnostní oblast je unikátním, ojedinělým projektem v naší republice. Její mimořádnost spočívá v několika faktorech. Hranice České republiky a Polska zde tvoří jakýsi pomyslný zubovitý výběžek, který je zakousnutý do naší republiky. Zde se také nachází nejužší místo naší republiky, myšleno ze severu na jih. Tento výběžek se nachází v údolí obklopeném ze západu Orlickými horami, z východu Hanušovickou vrchovinou a pohořím Králický Sněžník. Právě zde se očekával nejmasovější vpád cizích vojsk. Hustota tvrzí, pevnostních srubů lehkého a těžkého opevnění je zde proto nejhustší ze všech částí republiky. Na poměrně malém prostoru jsou zde postaveny tři dělostřelecké tvrze: Bouda, Hůrka a Adam se svými rozsáhlými podzemními prostory. Pevnostní areál je zde nejen nejhustší, ale i nejvíce stavebně dokončený (Holub, 1982).

2. 4. 3 Tvrz Bouda a její muzeum

V minulých dobách státní zřízení nepřálo jakýmkoliv aktivitám ohledně oprav či zřízení muzea tohoto opevnění, a tak byli tito němí svědkové času ponecháni svému osudu hluboko v lesích, které je ve většině případů pohltily. Byla snaha na ně úplně zapomenout a nepsat o nich. Tyto stavby nebyly zakresleny v tehdejších mapách, propagačních materiálech ani průvodcích. Zásadní zvrát nastal po roce 1989 se změnou politické situace. Již před tímto rokem ale existovala v naší republice početná skupina dobrovolníků, která se o tyto pevnosti zajímala. Když se otevřely a zpřístupnily vojenské archívy, byly dány těmto dobrovolníkům do rukou dokumenty, které jejich práci dodaly velký impuls. Krátce po listopadových událostech byla založena pěti nadšenci Společnost přátel československého opevnění. Počáteční opravy tvrze a vytváření muzea byly kryty pouze ze soukromých zdrojů a výběru vstupného od návštěvníků. V prvních letech probíhala též bohatá obchodní a nakladatelská činnost zaměřená na československé opevnění. Výdej a prodej knih se uskutečňoval téměř po celé republice. Díky těmto těžkým začátkům trvalo zhruba deset let, než tvrz Bouda začala připomínat muzeum. Do té doby připomínala spíše protiatomový kryt. Byly zde odpracovány desetitisíce brigádnických hodin a podařilo se získat mnoho zajímavých exponátů. Dne 17. května 1995 se podařilo zařadit tvrz Bouda na seznam Ministerstva kultury mezi památky ČR. Další výrazný zlom nastal v roce 2011, kdy byla tvrz zapsána do katastru nemovitostí a byla z majetku Ministerstva obrany převedena na Pardubický kraj. Byla též podepsána smlouva o dlouhodobém užívání se Společností přátel československého opevnění, která se mezitím změnila ze s.r.o. na o.p.s. (Ráboň, 2005).

Obrázek 6. Vchodový objekt tvrže Bouda K–S 22a „Krok“

Pramen: http://www.boudamuseum.com/gal_sub.php?id=2

Prohlídkové trasy tvrže Bouda pro návštěvníky

Tvrz Bouda je již několik let přístupná denně, a to od 1. května do 30. září, dále v říjnu o víkendech a státních svátcích. Během této doby jsou garantované vstupy vždy v 11, 13 a 15 hodin. V době letních prázdnin, tj. v hlavní sezóně, je snaha provádět návštěvníky každou hodinu od 11 do 16 hodin. Individuální prohlídka je možná po předchozí domluvě v předem dohodnutý den a čas. Tvrz bývá též otevřena i mimo turistickou sezónu v čase tzv. Společných víkendů Kralické pevnostní oblasti. Tyto víkendy bývají zpravidla poslední víkend v měsíci od května do října. V tvrzi Bouda je nabízeno celkem šest prohlídkových okruhů, aby bylo uspokojeno co nejvíce návštěvníků. Ty se liší časovou náročností a délkou. Jedná se o tyto prohlídky:

- Miniprohlídka;
- Klasická prohlídka;
- Kompletní prohlídka;
- Velký okruh;
- Nadstandartní prohlídka;
- Železniční prohlídka.

Vojenské muzeum Králíky

Zde se nachází vojensko-historická expozice, která se věnuje obraně státu. Je celoročně přístupná a návštěvníci zde mají možnost spatřit bojové prostředky, dělostřelecké zbraně, vozidla, uniformy, munici, fotografie, dokumenty a ostatní exponáty z výzbroje armády. Je zde umístěno i specializované TIC zaměřené na čs. opevnění a Králickou pevnostní oblast. Muzeum prošlo v roce 2009 výraznou přestavbou z fondů EU a jedná se nyní o nejmodernější vojensko-historické muzeum na území ČR. (<http://www.kpo1938.com/vmk.php>)

2. 4. 4 Samostatné sruby přebudované na muzea

K–S 5 „U potoka“

Tento srub je v rámci rekonstrukce v nejpokročilejším stádiu v Králické oblasti. Ve zrekonstruované části srubu se nachází expozice věnující se nejen našemu opevnění, ale i opevnění celé Evropy a zabývající se Mnichovskou zradou. Expozice nabízí též trojrozměrné modely těžkých a lehkých srubů.

K–S 14 „U cihelny“

V okolí objektu i v něm byly vykonány vnitřní opravy a záchranné stavební práce. Zprovozněné muzeum se věnuje čs. opevnění z let 1935–1938. Stálá expozice se zabývá založením Československa v roce 1918, návratem čs. legií do vlasti a vznikem čs. armády. Výstavu opevnění postavené v třicátých letech je možno shlédnout v další části.

K–S 8 „U nádraží“

Objekt nabízí několik expozic, které se zmiňují o významných událostech naší vojenské historie – Karpatsko-Dukelská operace, čs. opevnění, koncentrační tábor Litoměřice – podzemní továrna Richard. Pamětní deska věnovaná plk. Boreckému je umístěna ve vchodu do objektu.

Obrázek 7. Pěchotní srub K–S 8 „U nádraží“

Pramen: <http://www.kparm.wz.cz/>

K–S 12b „Utržený“

Jedná se o unikátně stavebně řešený srub – jediný v ČR. Nachází se na místě dalekého rozhledu. Zde se dochoval jeden z mála původních 110 pancéřových zvonů, které byly osazeny v objektech těžkého opevnění na Králicku.

Ostatní samostatné sruby částečně zrekonstruované

K–S 25 „Na sedle“, K–S 31 „U besídky“, K–S 32 „Na růžku“, K–S 37 „Na rozhledně“, K–S 38 „U křížku“, K–S 46 „V zátiší“

(http://www.kpo1938.com/k_s_5.ph)

Obrázek 8. Linie čs. opevnění na Králicku

Pramen: <http://opevneni.vojenstvi.cz/>

2. 4. 5 Akce Cihelna

Jedná se o vzpomínkovou akci s více jak patnáctiletou tradicí, která probíhá každoročně v měsíci srpnu. Akce je zaměřena na vojenskou historii a vojenskou techniku z minulého století. Hlavním bodem programu jsou bojové ukázky prováděné kluby vojenské historie. Hlavním tématem je vždy Druhá světová válka, dále pak prezentace AČR, integrovaného záchranného systému, výstavy vojenské historické techniky apod. Město Králíky je hlavním pořadatelem a akce se koná v jeho blízkosti. Dalším pořadatelem je Armyfort s.r.o. – provozovatel vojenského muzea. Akce vzniká za podpory Pardubického kraje a AČR, která je též jejím aktivním účastníkem. (<http://www.akcecihelna.com/index.php>)

2. 4. 6 Návštěvnost Králické pevnostní oblasti

Dle dostupných materiálů se mi podařilo zjistit návštěvnost KPO v letech 2011–2013. Ta je výrazně ovlivněna průběhem počasí u hůře dostupných objektů. Pozitivně se projevuje intenzivní propagační kampaň a ostatní reklamní iniciativy. Faktor otevírací doby má též významný vliv na návštěvnost. Slabší zimy v regionu dovolují téměř nepřetržitý provoz, který vede k nárůstu návštěvnosti.

Tabulka 2. Návštěvnost KPO v roce 2011

LOKALITA/SUBJEKT:	POČET NÁVŠTĚVNÍKŮ 2011	PODÍL V %
Tvrz Bouda	12.601	22,2 %
Tvrz Hůrka	12.804	22,5 %
Vojenské muzeum Králíky	21.521	37,9 %
K-S 14	6.319	11,1 %
MVK K-S 25	1.000	1,8 %
VML K-S 31 + 32	1.865	3,3 %
K-S 8	700	1,2 %
CELKEM	56.810	100 %

Pramen: http://www.boudamuseum.com/vyrocní%20zpráva_2014.pdf

Tabulka 3. Návštěvnost KPO v roce 2012

LOKALITA/SUBJEKT:	POČET NÁVŠTĚVNÍKŮ 2012	PODÍL V %
Tvrz Bouda	11.332	20,5 %
Tvrz Hůrka	9.559	17,3 %
Vojenské muzeum Králíky	25.216	45,5 %
K-S 14	6.040	10,9 %
MVK K-S 25	800	1,4 %
VML K-S 31 + 32	2.250	4,0 %
K-S 8	200	0,4 %
CELKEM	55.397	100 %

Pramen: http://www.boudamuseum.com/vyrocní%20zpráva_2014.pdf

Tabulka 4. Návštěvnost KPO v roce 2013

LOKALITA/SUBJEKT:	POČET NÁVŠTĚVNÍKŮ 2013	PODÍL V %
Tvrz Bouda	10.500	17 %
Tvrz Hůrka	10.889	17,8 %
Vojenské muzeum Králíky	31.052	50,7 %
K-S 14	6.361	10,4 %
MVK K-S 25	502	0,8 %
VML K-S 31 + 32	1.785	2,9 %
K-S 8	170	0,3 %
CELKEM	61.259	100 %

Pramen: http://www.boudamuseum.com/vyrocní%20zpráva_2014.pdf

2. 4. 7 Marketing a propagace Králické pevnostní oblasti

Reklama – Internet

Nejdůležitější složkou reklamy jsou internetové stránky s adresou <http://www.kpo1938.com>, které jsou výsledkem aktivních subjektů, které provozují a rekonstruují soukromá muzea. Na nich je možnost se dozvědět detailní informace o muzeích a chystaných akcích. Ostatní spolky prezentují svá muzea na těchto internetových stránkách: <http://www.armyfort.com>, <http://www.boudamuseum.com>

Pravidelné zmínky o Králické oblasti můžeme nalézt většinou na těchto internetových stránkách: <http://orlicky.denik.cz>, <http://www.pardubickenovinky.cz>,

<http://www.vychodni-cechy.info>, <http://www.icot.cz> – odborný portál pro cestovní ruch, <http://www.kraliky.net>, <http://www.turistika.cz>, <http://www.kudyznudy.cz/>

Rozhlas, Tisk, Televize

Placenou reklamu v televizi, tisku a rozhlasu si bohužel provozovatelé nemohou dovolit a po špatných zkušenostech ji nevyužívají.

DVD

Tvrz se podařilo úspěšně prezentovat na dvou nových DVD vydaných městem Králiky a Sdružením obcí Orlice.

Informační letáky

Všechna muzea mají pro návštěvníky k dispozici mnoho informačních materiálů, které jim stručně shrnou historii opevnění, možnosti prohlídek a přiložené mapky usnadní orientaci v nejbližším okolí.

Propagační předměty

Ve většině ostatních muzeí jsou k dispozici tyto propagační předměty: dřevěná turistická známka, sběratelská karta KČT, turistická samolepka, pamětní mince, magnetky a jiné.

Public relations

Tisk

Redaktoři Orlického deníku jsou pravidelnými návštěvníky akcí pořádaných kluby vojenské historie a vždy se o nich posléze zmiňují.

Veletrhy a výstavy

Králická oblast se pravidelně prezentuje na brněnském veletrhu cestovního ruchu Regiontour a GO, poslední dobou také na akcích pořádaných Pardubickým krajem.

Informační tabule

Na povrchu tvrze i v podzemí bojových objektů jsou instalovány pětijazyčné informační tabule se základními informacemi o pevnění.

Rozhlas

Pardubické studium Českého rozhlasu zve do svého studia členy přátel opevnění, kteří sdělí posluchačům novinky a chystané akce.

Místní představitelé

Sdružení udržuje velice dobré vztahy jak s vedením města Králiky, tak s vedením Pardubického kraje a úspěšně žádá o grantové příspěvky.

Členové sdružení

Členové sdružení se pravidelně scházejí na společných schůzích, kde řeší termíny společných akcí, spolupráci s městem, Pardubickým krajem, fondy EU a mnoho dalšího.

Event marketing

V tvrzi Bouda v jejím blízkém okolí se v roce 2015 plánují tyto akce:

- leden–duben: mimořádné zimní otevření tvrze Bouda a Hůrka
- květen: Dětský den s Lesy ČR na Boudě, Sportovně branný dětský den na muzeích v KPO;
- červen: turistický pochod "Toulání kolem Orlice" aneb z Těchonína k vojenským pevnostem;
- červenec: společný víkend muzeí v KPO;
- srpen: akce Cihelna s bojovými ukázkami a historickou vojenskou technikou, jízdy v bojové technice na tankodromu, netradiční prohlídky tvrze Hůrka;
- září: druhý ročník pochodu po Betonové hranici, Oživený bunkr (dobově uniformovaní a ukázky na pěchotním srubu K–S 5);
- říjen: pietní akt k výročí vzniku Republiky československé v roce 1918. (<http://www.kpo1938.com/kalendar.php>)

3 Cíl práce

3.1 Hlavní cíl práce

Cílem diplomové práce je vyhodnotit potenciál cestovního ruchu Dělostřelecké tvrze Bouda.

K získání informací byly zvoleny opakované osobní návštěvy, internetové stránky společnosti provozující tvrz a rozhovory s předsedou sdružení, předsedou správní rady a průvodcem.

3.2 Dílčí cíle

Studium a analýza informací z odborných zdrojů vztahující se k vojenskému turismu

- Charakteristika tvrze Bouda;
- Hodnocení tvrze Bouda dle Armin Mikos von Rohrscheidt (2013);
- Provedení dotazníkového šetření formou ankety a následná analýza;
- Zjistit známost vojenských pevností v České republice a v zahraničí;
- Zjistit, které vojenské pevnosti jsou nejčastěji navštěvovány;
- Zjistit, co návštěvníky vojenských pevností nejvíce zaujme;
- Zjistit vnímání vojenských pevností jako součástí naší kulturní historie.

3.3 Výzkumná otázka

- Je tvrz Bouda významným místem vojenského cestovního ruchu v České republice?

4 Metodika

Základem pro získání potřebných údajů se staly:

- osobní návštěvy tvrze;
- internetové stránky společnosti provozující tvrz;
- rozhovory s předsedou sdružení, předsedou správní rady a průvodcem;
- výroční zprávy a vydané publikace o tvrzi.

Anketní šetření mezi žáky středních škol v Olomouci proběhlo během dubna a května 2015.

4.1 Technika výzkumu

Pro techniku výzkumu byl zvolen návrh hodnocení podle Armin Mikos von Rohrscheidt (2013). Pro zjištění povědomí o vojenském cestovním ruchu a jeho edukačních forem bylo zvoleno dotazníkové šetření formou ankety.

4.2 Hodnocení

Tvrz Bouda byla vyhodnocena dle Armin Mikos von Rohrscheidt (2013). Kritérium zahrnovalo šedesát bodů rozdělených do těchto šesti skupin podle zaměření:

- místní nabídka služeb;
- zákaznický servis;
- eventy v místě a okolí;
- integrace hodnoceného místa s okolím;
- infrastruktura cestovního ruchu;
- propagace místa;

Tato klasifikace může sloužit pro pečlivé plánování v procesu cestovního ruchu zaměřeném na vojenský turismus. Může být užitečná pro administrativní pracovníky a správce vojenských prostorů při budování dlouhodobé prosperity.

4.3 Dotazníkové šetření

Díličí cíle práce týkající se vojenského turismu a jeho edukačních možností byly zjištěny dotazníkovým šetřením formou ankety. V Olomouci bylo osloveno pět

základních škol, dvě gymnázia a tři odborné střední školy. Ze všech škol přišly potvrzovací emaily o přečtení žádosti. Na oslovení zareagovaly pouze dvě odborné střední školy, zbylých osm škol vůbec nereagovalo. Dotazníky byly proto doručeny na Vyšší odbornou školu a Střední průmyslovou školu elektrotechnickou a Střední zdravotnickou školu a Vyšší odbornou školu zdravotnickou E. PÖTTINGA, na obě v počtu 250 kusů. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 453 respondentů. Dotazníků bylo zařazeno do zpracování 394. Zbylé dotazníky byly vyhodnoceny jako chybně vyplněné nebo neplatné. Dotazníkové šetření formou ankety proběhlo ve vybraných školách v době od 1. 4. do 1. 5. 2015.

Osloveny byly následující školy:

- ZŠ Holečkova, Olomouc;
- ZŠ a MŠ Olomouc, Nedvědova
- ZŠ a MŠ Olomouc, Řezníčkova;
- ZŠ Olomouc, Heyrovského;
- ZŠ a MŠ Olomouc, Demlova;
- Gymnázium Olomouc-Hejčín;
- Slovanské gymnázium Olomouc;
- Střední průmyslová škola strojnická Olomouc;
- Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola elektrotechnická Olomouc;
- Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická E. PÖTTINGA.

Pilotní výzkum byl proveden na pěti respondentech z řad středoškolských studentů. Nejasné otázky byly upraveny do přijatelnější podoby.

Zpracování jednotlivých dotazníků bylo provedeno programem MS Excel 2010.

Tabulka 5. Časový harmonogram

Činnost/čas	Únor 2015	Březen 2015	Duben 2015	Květen 2015	Červen 2015
Stanovení cíle výzkumu					
Stanovení plánu					
Vypracování dotazníku					
Pilotáž					
Sběr dat					
Zpracování dat					
Analýza dat					

Pramen: Vlastní

5 Výsledky

Výsledky jsou uvedené ve dvou částech. V první části jsou uvedené výsledky hodnocení tvrze Bouda dle Armin Mikos von Rohrscheidt (2013). Druhá část se zabývá výsledky dotazníkového šetření formou ankety.

5.1 Vyhodnocení tvrze Bouda dle Armin Mikos von Rohrscheidt (2013)

Tvrz bouda byla hodnocena dle šedesáti kritérií rozdělených tematicky do šesti okruhů.

5.1.1 Skupina A – Místní nabídka služeb

Tabulka 6. Místní nabídka služeb

Služby pro návštěvníky	
A.1. Úroveň dostupnosti	+
A.2. Základní prohlídka	+
A.3. Doplnkové prohlídky	+
A.4. Prohlídka pro děti	-
A.5. Audioprůvodce	-
A.6. Alternativní prohlídky	+
A.7. Stálá expozice	+
A.8. Dočasná, speciální expozice	-
A.9. Multimediální prezentace v místě	-
A.10. Model objektu	-
A.11. Multimediální kiosky	-
A.12. Popisy expozic a tras v cizích jazycích	+

Pramen: Vlastní

A1 Úroveň dostupnosti

Dělostřeleckou tvrz Bouda vybudovali na stejnojmenném kopci (kóta 845), který leží v lesním masívu nad obcemi Těchonín, Dolní Boříkovice a Lichkov. Kopec je vzdálen asi pět kilometrů jihozápadně od města Králíky a šest kilometrů severovýchodně od Jablonného nad Orlicí.

Na tvrz Bouda se lze nejkratší cestou dostat po červené turistické značce od Kramářovy chaty na Suchém vrchu směr Mladkov. Zde je umístěno parkoviště a cesta na tvrz trvá zhruba 45 minut. Půjdeme-li z Mladkova-železniční zastávky směrem na Suchý vrch rovněž po červené značce na trase Naučné stezky Betonová hranice, dojdeme k tvrzi zhruba za 80 minut. Trasa z Těchonína-železniční zastávky vedoucí po

zelené značce po bývalé vojenské silnici trvá zhruba 70 minut. K tvrzi je možno se dost též z Jamného nad Orlicí, Červené Vody a Boříkovic. Všechny tyto trasy jsou výlučně pro pěší a vedou krásnou přírodou po lesních cestách.

Automobilové spojení

Králická pevnostní oblast je dostupná silnicí první třídy vedoucí z Hradce Králové do Šumperka. Dále k areálu ústí silnice druhé třídy vedoucí z Hanušovic a Žamberka. Z Prahy, Brna a Ostravy se lze k Boudě dostat silnicemi vedoucí přes tato města:

Praha > Hradec Králové > Vamberk > Žamberk > Jablonné nad Orlicí > Červenovodské sedlo > parkoviště Suchý vrch

Brno > Svitavy > Lanškroun > Štítý > Červená Voda > Červenovodské sedlo > parkoviště Suchý vrch

Ostrava > Opava > Bruntál > Rýmařov > Šumperk > Bludov > Červená Voda > Červenohorské sedlo > parkoviště Suchý vrch

Autobusové spojení

Lze využít ze všech větších měst v okolí např. Hanušovice, Šumperk, Žamberk, Letohrad aj.

Železniční spojení

Areál leží na trati č. 021 vedoucí z Týniště nad Orlicí do Hanušovic a dále na trati č. 025 vedoucí ze Štítů do Králík. Nejbližší rychlíkové stanice jsou Hanušovice a Ústí nad Orlicí.

A2 Klasická prohlídka

Klasickými prohlídkami můžeme nazvat prohlídky uskutečňované po většinu roku. Jsou to tyto dvě:

Miniprohlídka

Prohlídka má časovou náročnost zhruba 40 minut a návštěvník na ní urazí vzdálenost asi 450 metrů, sejde a vystoupá 26 schodů. Tento okruh je určen především pro rodiny s dětmi, starší či méně fyzicky zdatné osoby i pro osoby trpící strachem ze stísněných prostor. Jsou během jí podány informace o výstavbě a historických

souvislostech kolem ní. Jakmile se sejde po svážnici, prochází se kolem odvodňovací štol a minových kopek. Dále následují posuvné uzávěry, místnosti s filtrovnu a podzemní elektrárnou. Za následnými muničními sklady prohlídka pokračuje ke štole z padesátých let. Zde prohlídka obvykle končí a návštěvníci se vrací stejnou cestou zpět. Pokud by někteří z nich chtěli dále pokračovat, mají možnost jít s průvodcem dále do podzemí a cenový rozdíl následně u pokladny doplatit. Zbylí návštěvníci se vrací buď sami, nebo s průvodcem zpět ke vstupu.

Klasická prohlídka

Náročnost této prohlídky je zhruba 65 minut a návštěvníci podzemím urazí zhruba 1150 metrů, sejdou a vystoupají 26 schodů. Začátek je totožný s miniprohlídkou, ale od poválečných štol se pokračuje dále do tvrze. Cestou se nacházejí kabelové komory a u odbočky k pěchotnímu srubu K–Ba–S 24 překladiště. Prohlídka následně pokračuje přes pět kasárenských sálů. Ve čtvrtém sále je umístěno pietní místo a je zde udělána malá přestávka. Přes poslední kasárenský sál se návštěvníci vrací na hlavní galerii a pokračují do výhybny s dílnou. Zde bývá výklad ukončen a všichni se společně vrací do vchodového objektu ke vstupnímu místu.

A3 Doplnkové prohlídky

Dle kritéria se jedná o trasy vedoucí jinou než obvyklou trasou. Prohlídky po jiných než klasických trasách je možno využít buď po předchozí domluvě, nebo je možno tyto prohlídky absolvovat v pravidelných termínech jejich konání. Nejedná se tedy o klasicky zařazované prohlídky. Jsou to prohlídky určeny nadšencům, odborníkům, případně školním výletům. Jsou to tyto:

Kompletní prohlídka

Tato prohlídka má časovou náročnost 85 minut a návštěvníci urazí podzemím 1550 metrů a vystoupají a sejdou 125 schodů. V sezóně patří mezi nejčastější a absolvuje ji přibližně $\frac{3}{4}$ všech účastníků. Program je stejný jako u prohlídky klasické, na kterou navazuje pokračováním dále do tvrze ke srubu určenému k dělostřelecké otočné a výsuvné věži K–Ba–S 22. Pokračujeme kolem velitelského sálu dělostřelectva, následují expozice v muničních sálech a poté vystupujeme schodištěm nahoru do bojového objektu. Zde probíhá výklad a případné dotazy, po nich je prohlídka ukončena a skupina se vrací zpět do vstupního objektu.

Velký okruh

Tato prohlídka má časovou náročnost 150 minut, návštěvníci při ní urazí 1550 metrů podzemím a 1000 metrů po povrchu tvrze. Při prohlídce zdolají 656 schodů. Tato prohlídka bývá zařazována především o prázdninách, kdy je dostatek průvodců a dovolí to provozní podmínky. Je potřeba, aby bylo na tvrzi více průvodců kvůli její časové náročnosti, minimálně však o jednoho více. Tuto prohlídku ocení především velcí zájemci opevnění a historických souvislosti. Tato prohlídka až k objektu dělostřelecké otočné věži je stejná s kompletní prohlídkou. Pokud se na ni návštěvníci vydají, nevrací se od věže zpět, ale pokračují vyrovnávací šachtou dolů do galerie. Projdou kolem druhé odvodňovací štoly a následuje výstup šachtou do dalšího bojového objektu. Zde je provedena prohlídka horního patra, po ní se sestoupí do dolního, z kterého skupina vyjde ven náhradním východem. Skupina pokračuje po povrchu k objektu pro otočnou výsuvnou věž K–Ba–S 22 k pěchotnímu srubu K–Ba–S 24. Tento objekt skupina prohlédne a šachtou sestoupí do podzemí. Galerií se vrací kolem tvrzové nemocnice do vchodového objektu.

Nadstandartní prohlídka

Na tuto prohlídku je nutné si předem zarezervovat volné místo, protože bývá pořádána jen dvakrát či třikrát do roka. Většinou je spojena s datem 28. října. Její vyhlášení je nutné sledovat na internetových stránkách, její kapacita je omezena na třicet pět návštěvníků. Určena je především pro opravdové nadšence a odborníky. Není vhodná pro děti a fyzicky méně zdatné občany. Tyto prohlídky bývají leckdy vypravovány dvě po sobě, aby se uspokojila poptávka návštěvníků. Ti na ni přijíždějí i z druhého konce republiky a leckdy i ze Slovenska. Časová náročnost je zhruba pět hodin, pod povrchem skupina urazí 1750 metrů, na povrchu se jedná asi o 3 kilometry, schodů je potřeba zdolat 656. Trasa shodná s Velkým okruhem vede nejprve podzemím a následně přes všechny objekty po povrchu. V podzemí návštěvníci nahlédnou i do běžně nepřístupných částí jako je filtrovna, elektrárenské sály, sál velitelství dělostřelectva, odvodňovací štoly či minové kopky kousek za vchodovým objektem. Celý výklad je zaměřen také na plno zajímavostí a historických událostí a vždy se diskuse točí okolo teorií o možném ubránění nepříteli. Návštěvníci se na povrchu u tvrzových objektů přesvědčí o německých destruktivních zkouškách, které německá armáda prováděla na většině bojových objektů. Tyto prohlídky jsou velmi náročné jak pro návštěvníky, tak pro průvodce. Ti musí mít velmi široké znalosti nejen o samotné

tvrze a bojových objektech v okolí, ale i o době výstavby, místních tehdejších poměrech jak v tomto kraji, tak v celé Evropě.

Železniční prohlídka

Tato prohlídka, stejně jako prohlídka Velký okruh, se uskutečňuje maximálně jednou či dvakrát do roka. Svou délkou je shodná s Kompletní prohlídkou, délka ušlé vzdálenosti představuje 1550 metrů. Její časová náročnost představuje 85 minut a naše nohy zdolají 250 schodů. Prohlídka je zaměřena především na úzkorozchodnou tvrzovou železnici. Začíná podrobným výkladem u vchodové svážnice, kde bylo umístěno překladiště materiálu, pozornost je věnována i výhybkám nacházejícím se na trase. Zbytky signalizačního zařízení nacházející se nad kolejemi a systém řízení celé dopravy návštěvníky bývá pro návštěvníky velmi pozoruhodný. Ti si mohou vyzkoušet manipulaci s naloženými železničními vagóny, o kterou bývá zájem i během ostatních prohlídek. Tyto prohlídky jsou převážně v kompetenci průvodců zajímajících se o železniční tematiku a ti podají návštěvníkům velmi podrobný výklad.

A4 Trasy pro děti

Starším lidem, popřípadě dětem jsou určeny tzv. miniprohlídky. Prohlídka má časovou náročnost zhruba 40 minut a návštěvník na ní urazí vzdálenost asi 450 metrů, sejde a vystoupá 26 schodů. Tento okruh je určen především pro rodiny s dětmi, starší či méně fyzicky zdatné osoby i pro osoby trpící strachem ze stísněných prostor. Jsou během ní podány informace o výstavbě a historických souvislostech kolem ní. Tyto prohlídky však nejsou určeny primárně dětem. Nejsou ničím zábavné a ničím děti nenadchnou.

A5 Využití audioprůvodce

Pevnostní areál zatím nenabízí možnost audioprůvodce v českém ani v žádném jiném cizím jazyce.

A6 Alternativní prohlídky

Alternativními prohlídkami jsou myšleny ty, které zpestří něčím zvláštním návštěvníkovi jeho prožitek z návštěvy. Někteří průvodci nosí například při výkladech dobové prvorepublikové uniformy. To ovšem není každodenní samozřejmostí. Tvrz

může nabídnout též večerní prohlídky pro skupinu návštěvníků, ale je potřeba tento požadavek podat pár dní v předstihu.

A7 Stálá expozice

Pozornost návštěvníka je upoutána hned u vchodu pětistřílnovým pancéřovým zvonem o váze 21 tun a tloušťkou stěn 200 mm. Ve vchodovém objektu jsou na levé straně umístěné informační tabule s fotkami, nákresy a informacemi. Je zde zmíněna veškerá generalita ve vedení armády v kritickém roce 1938. Postoupíme-li dále do objektu, u svážnice nás upoutá jediný zachovaný svážnicový vozík a klasické vozíky úzkorozchodné podzemní železnice. Nachází se zde také jediný dochovaný 85 mm pevnostní kanón vz. 44/59. Sbíрку rozšiřují ukázky dělostřelecké munice tvořené náboji do kanónů a kulometů. Umístěny jsou zde protitankové a protipěchotní překážky. Při prohlídkové trase spatří návštěvník maketu podzemní elektrárny a expozici ražby podzemí. V prostorách vojenských kasáren je zřízeno pietní místo s pamětní deskou se jmény padlých a obránců československých hranic. Pod dělostřeleckou otočnou věží je umístěna výstava věnující se střelnám, zvonům a kopulím. Jsou zde umístěna jejich torza vytrhaná za okupace či později odstraněna kovošrotem.

A8 Dočasné speciální výstavy

Momentálně není na tvrzi žádná dočasná výstava, všechny výstavy se provozovatelé snaží koncipovat jako dlouhodobé.

A9 Multimediální prezentace

Virtuální prohlídku tvrzi Bouda ve svých objektech nenabízí. Lze ji provést jen na internetových stránkách věnovaných této tvrzi. Zde se mohou všichni zájemci seznámit s jejím interiérem. Je možno prozkoumat pět míst, která jsou zajímavá pro návštěvníky a současně pro tvrzi důležitá z hlediska jejího fungování. Jsou to tato místa:

- Začátek hlavní galerie pod svážnicí, Hlavní překladiště s muničním sálem M1, Křižovatka chodeb u kasáren;
- Šachta pro otočnou a výsuvnou dělostřeleckou věž v objektu K–S 22, Muniční sály M2 pod K–S 22.

A10 Model objektu

Ve tvrzi Bouda není zatím vystaven její model.

A11 Multimediální kiosky

Na tvrzi Bouda nejsou k dispozici tyto informační multimediální panely umožňující lidem si vyhledat potřebné informace pomocí dotykové obrazovky.

A12 Popisy expozic a tras v cizích jazycích

Naprostá většina vystavených exponátů je popsána v pěti jazycích. U povrchových objektů je nainstalováno sedm tabulí, v podzemí tvrze a na prohlídkových trasách jich je 65. Většina z nich je též v pěti jazycích. Kromě češtiny se jedná o angličtinu, němčinu, francouzštinu a polštinu. Všechny tabule jsou v provedení do mokra.

5. 1. 2 Skupina B – Zákaznický servis

Tabulka 7. Zákaznický servis

Nabídka služeb	
B.1. Průvodci v místě	+
B.2. Průvodcovské služby v cizích jazycích	-
B.3. Propagační literatura	+
B.4. Odborná literatura	+
B.5. Informace pro děti	-
B.6. Literatura v cizích jazycích	-
B.7. Obchůdky	-
B.8. Dostupné přednášky a prezentace	-
B.9. Interaktivní workshopy	+
B.10. Stravovací zařízení v místě	-
B.11. Ubytovací služby v místě	-

Pramen: Vlastní

B1 Průvodci v místě

Průvodcovské služby zajišťuje stálý zaměstnanec a brigádníci. Mimo sezónu průvodcovské služby spočívají jen na jednom zaměstnanci, který zároveň prodává vstupenky. V sezóně mu vypomáhá vždy několik brigádníků z řad studentů. Využití brigádníků je daleko efektivnější, protože hlavní průvodce může zůstat na pokladně a věnovat se prodeji suvenýrů. Když je na tvrzi sám, musí při prohlídce vstupní mříž po dobu prohlídky zavřít a návštěvníci mohou obdivovat vstupní objekt jen zvenku.

B2 Průvodcovské služby v cizích jazycích

Průvodcovské služby jsou prováděny převážně v češtině. Pokud je zájem o prohlídku v cizím jazyce, poskytuje se tištěný průvodce v angličtině, němčině a francouzštině. Když turisté projeví zájem o cizojazyčnou prohlídku a některý z průvodců jazyk ovládá, je možno se na cizojazyčné prohlídce domluvit. Aby byla prohlídka garantovaná v cizím jazyce, je nutno se na ní domluvit pár dní předem.

B3 Propagační literatura

Na tvrzi Bouda jsou k dispozici informační materiály zabývající se tvrzí Bouda, vedlejší tvrzí Hůrka, Vojenským muzeem v Králikách a ostatními objekty. Tyto skromné letáčky plné fotografií obsahují též mapku přílehlé oblasti s vyznačenými bojovými objekty. Tyto informační letáky jsou k poskytnutí zdarma na mnoha místech v okolí. Vyzvednout si je můžeme například v infocentru na Suchém vrchu a v infocentru ve Vojenském muzeu v Králikách.

B4 Odborná literatura

Odbornou literaturu je možno zakoupit na pokladně ve vchodovém objektu. Jedná se například o publikace zabývající se tvrzí Bouda, Králickou pevnostní oblastí, pevnostmi evropských států, Karlem Husárkem atd. Můžeme jmenovat např. tyto: Kapitoly z dějin československých, Ve stínu Mnichova, Val na obranu republiky, Generál Karel Husárek – Stratég, Velká kniha o malých bunkrech aj. Takovéto odborné publikace jsou velmi hodnotné, jejich prodej avšak není velký. Byla proto připravena publikace, kterou lze charakterizovat jako maximum-minimum-minimum. Tedy maximum informací na minimum stránkách za minimum peněz. Její název je Králická pevnostní oblast – Miniprůvodce.

B5 Informace pro děti

Informace určené speciálně pro děti nejsou zatím na Boudě poskytovány.

B6 Literatura v cizích jazycích

Na tvrzi jsou k dispozici pouze miniprůvodce a informativní letáčky ve čtyřech zahraničních jazycích – němčině, angličtině, francouzštině a ruštině.

B7 Obchůdky

Samostatný obchůdek se suvenýry se v tvrzi nenachází. U pokladny ve vstupním objektu je možno zakoupit mnoho upomínkových předmětů. Patří mezi ně plastové modely srubů, pohlednice, magnetky s Českými motivy, turistická samolepka, dřevěná turistická známka, pamětní mince, sběratelská karta KČT. Obchůdek je zatím součástí pokladny.

B8 Dostupné přednášky a prezentace

Na tvrzi nejsou speciální prostory určené pro přednášky. Každá prohlídka začíná zhruba desetiminutovým výkladem, kdy průvodce přiblíží období První republiky, dále pak politickou situaci v Evropě, důvody stavby pevností atd.

Součástí nadstandartních prohlídek konaných při příležitosti připomenutí významných událostí bývá přednáška věnovaná tomuto výročí. Letos se jedná o tyto termíny:

30. 5. 2015 – připomínka 77. výročí květnové mobilizace

23. 8. 2015 – Den muzeí v KPO

27. 9. 2015 – připomínka 77. Výročí mobilizace čs. branné moci

27. 10. 2015 – předvečer 97. Výročí vzniku Republiky československé

B9 Interaktivní workshopy

Zapojit se do dění a poznat z části dobu stavby tvrze lze v rámci akcí zaměřených převážně dětem. Jedná se o Dětský den s Lesy České republiky a Sportovně branný dětský den. Mimo tvrz je pro návštěvníky akce Cihelna na internetových stránkách připraveno hlasování, díky němuž mohou rozhodnout, jak skončí historická ukázka připravená na sobotní hlavní program. Zda zvítězí útočící Wehrmacht, Československá armáda nebo boj dopadne nerozhodně.

Pokud na druhé straně kupónu vyplní účastník své jméno a město, zúčastní se losování. Vylosovaných 10 osob se bude moci projet v některé historické technice. Tato možnost je návštěvníky velmi ceněna a výborně hodnocena. Pokud by se návštěvníci chtěli projet v dobové technice, tuto možnost mají téměř celoročně. Společnost Armyfort má pro ně připraveno mnoho pojízdné techniky. Jedná se o vozidlo BVP, nákladní auta PV3S M2 a T815, obrněný transportér OT-64 SKOT, OT-810, tanky ŽS-55A, T-34.

Zejména pro školní výlety je určena možnost vyzkoušet střelbu z vojenské vzduchovky do terče i rozebrat a složit útočnou pušku SA vz. 58.

B10 Stravovací zařízení

Stravovací zařízení se na tvrzi bouda nenachází. Ve vstupním objektu je možno zakoupit jen několik málo sladkostí. Důvodem absence stravovacího zařízení je nedostatek financí, chybějící přívod a odvod pitné vody. Na tvrz též není přivedena elektřina.

B11 Ubytovací služby

Na tvrzi není možnost ubytování. Není zde přivedena pitná voda a elektřina.

5. 1. 3 Skupina C – Eventy v místě a okolí

Tabulka 8. Eventy v místě a okolí

Nabídka služeb	
C.1. Místní tematické opakující se akce	+
C.2. Místní tematické doplňkové akce	+
C.3. Zkušenosti s přenocováním	+
C.4. Programy pro skupiny	+
C.5. Tematické programy mimo místo	+
C.6. Tematické doplňkové programy mimo místo	+
C.7. Vystoupení ostatních historických skupin	+
C.8. Pravidelně pořádané rekonstrukce bitev	+
C.9. Nevojenské tematické opakující se programy v místě	+

Pramen: Vlastní

C1 Místní tematické opakující se akce

Tvrz Bouda bývá mimo svou klasickou otvírací dobu otevřena i o Velikonocích. Během 5 dnů jsou připraveny Miniprohlídky (cca 40 min) a Kompletní prohlídky (cca 80 min). Dále je možno navštívit tvrz Hůrku, Vojenské muzeum Králíky a pěchotní srub K-S 14 „U cihelny“.

Na výběr jsou i tyto tematické pochody:

Tradiční turistický Pochod po betonové hranici

Pochod je koncipován jako připomínka 76. výročí mobilizace čs. branné moci v září 1938. Trasy pochodu jsou vedeny po prodloužené a zrekonstruované naučné

stezce Betonová hranice. V rámci pochodu budou otevřena pevnostní muzea ležící na jeho trase: Muzeum čs. opevnění – dělostřelecká tvrz Bouda a Muzeum Vysoký kámen.

Turistický pochod Toulání kolem Orlice – aneb z Těchonína k vojenským pevnostem

Jedná se již o dvacátý ročník pochodu, který je možno absolvovat po čtyřech různých trasách v délkách 3, 13, 23 a 40 km. Trasy jsou určeny pro všechny věkové skupiny, rodiče s dětmi i s kočárky, starší občany i cyklisty.

C2 Místní tematické doplňkové akce

O víkendu na konci ledna a začátkem února jsou pro návštěvníky tvrze Bouda připraveny mimořádné prohlídky. Během dvou dnů proběhne pět vstupů. Pro návštěvníky je připraven kompletní okruh a Miniprohlídka. Vše záleží na dostatečném množství návštěvníků a sněhových podmínkách.

C3 Zkušenosti s přenocováním

Možnost přenocování poskytuje v Králické pevnostní oblasti řada penzionů, chat a hotýlků. Dle vyjádření předsedy sdružení jsou s nimi turisté v naprosté míře spokojeni. Turisté přináší do této oblasti patřící okresu Ústí nad Orlicí vítanou pomoc místním obyvatelům v jejich podnikatelských aktivitách. Obě strany si snaží vycházet v naprosté většině vstřícně.

C4 Programy pro skupiny

Jedná se o jiné než klasicky zařazované prohlídky. Jejimi návštěvníky jsou převážně nadšenci bojového opevnění a odborníci z řady institucí zabývající se pevnostmi.

Individuální prohlídky tvrze Bouda jsou určeny zájemcům, kteří si chtějí vše v klidné atmosféře prohlédnout a využít kvalifikovaného průvodce. Je určena jednotlivcům i skupinám na základě písemné objednávky nejméně pět pracovních dnů předem na e-mailové adresy: tvrz@boudamuseum.com, reditel@boudamuseum.com.

Ceny individuálních organizovaných prohlídek Muzea československého opevnění – Dělostřelecké tvrze Bouda:

- Komplexní prohlídka – cca 85 – 90 min: 800 Kč;
(Cena je fixní a platí pro skupinu 10 a méně osob, nejsou poskytovány žádné slevy. Za každou osobu navíc se připočítává k uvedené ceně 80 Kč)

- Velký okruh – cca 150 – 180 min: 1200 Kč;
(Cena je fixní a platí pro skupinu 10 a méně osob, nejsou poskytovány žádné slevy. Za každou osobu navíc se připočítává k uvedené ceně 120 Kč)
- Nadstandartní prohlídka – cca 330 min: 2500 Kč.
(Cena je fixní a platí pro skupinu 10 a méně osob, nejsou poskytovány žádné slevy. Za každou osobu navíc se připočítává k uvedené ceně 250 Kč)

C5 Tematické akce mimo místo

Na tankodromu nedaleko Vojenského muzea v Králikách je možnost v sezóně absolvovat jízdy vojenskou technikou. Jedná se o vozidlo BVP, nákladní auta PV3S M2 a T815, obrněný transportér OT 64 SKOT, OT 810, tanky ŽS 55A, T 34.

Zejména pro školní výlety je určena možnost vyzkoušet střelbu z vojenské vzduchovky do terče i rozebrat a složit útočnou pušku SA vz. 58.

Párou až k prvorepublikovým pevnostem

Během hlavní turistické sezóny jsou připraveny pravidelné nostalgické jízdy parního vlaku na trase Letohrad-Hanušovice. Tyto jízdy jsou určeny nejen pro návštěvníky čs. opevnění, ale pro všechny zájemce z řad veřejnosti.

C6 Doplnkové tematické akce mimo místo

ARMY CAMP

Společnost Moja s.r.o. která se zabývá tvorbou, realizací a přípravou zážitkových programů pro rozmanité skupiny a věkové kategorie pořádá Army camp pro děti. Čeká na ně v termínu od 16. 8. do 22. 8. 2015 pořádná dávka pohybu v přírodě, získávání nových dovedností, fyzického cvičení a plnění nejrůznějších úkolů. Zúčastní se paintballové mise, nahlédnou do historie československého opevnění a navštíví bojové objekty a muzea.

C7 Vystoupení ostatních historických skupin

Do akce Cihelna je vždy zapojeno mnoho klubů vojenské historie. Tyto kluby se hlásí dobrovolně a je pro ně velká čest se této akci zúčastnit. Nejedná se v žádném případě jen o kluby z nedaleké blízkosti, tito nadšenci rádi pravidelně přijíždějí za všech koutů naší republiky. Jsou zde zastoupeny kluby z Trutnova, Kolína, Plzně, Brna,

Jihlavy atd. Jen namátkou jmenujme některé z nich: KVH ARCO JIHLAVA, KVH CHOCEŇ, KVH SLEZSKO, OSMÁ ROTA, VHK ERIKA BRNO a mnoho dalších.

C8 Pravidelně pořádané rekonstrukce bitev

Akce Cihelna patří k jediné každoroční bitvě v okolí města Králíky. Hlavní program probíhá u Vojenského muzea Králíky na předváděcí ploše mezi srubem K-S14 „U Cihelny“ a výšinou ve které byla mezi lety 1936–1938 vybudována dělostřelecká tvrz Hůrka. Tímto předváděcím prostorem prochází silnice z Prostřední Lipky do Králík, která bývá při této akci uzavírána. Pořadatelé této akce jsou město Králíky, společnost ARMY FORT BRNO, S.R.O., Velitelství sil podpory a krajské vojenské velitelství Pardubice.

Obrázek 9. Místo konání akce Cihelna

Pramen: http://www.akcecihelna.com/mapa_akce_Cihelna_big.jpg

C9 Nevojenské pravidelné tematické akce

Sportovně branný dětský den

Králická pevnostní oblast pořádá již šestý ročník Sportovně branného dětského dne v Králické pevnostní oblasti. Tento den je určen pro děti, jejich rodiče a prarodiče. Akce začíná v sobotu 30. května 2015 v obvyklém čase od 9:30 do 11:30 před vstupem do tvrze.

Dětský den s Lesy České republiky

Osmého května je pro děti a jejich doprovod připravena trasa se sedmi stanovišti a dvanácti úkoly s napínavým průchodem části tvrze Bouda. Po zdolání trasy se návštěvníci mohou těšit na opékání buřtů na připraveném ohni. Akce začíná mezi 13:00 až 15:00 a trvá do 17:00. Na účastníky čekají ukázky práce s dravci, ukázky řezbářské práce a vystoupení mladých trubačů. Děti si v průběhu trasy mohou zasadit „svůj“ stromeček, zastřílet si z luku či ze vzduchovky a dozvědí se zajímavosti o lese a přírodě.

5. 1. 4 Skupina D – Integrace hodnoceného místa s okolím

Tabulka 9. Integrace hodnoceného místa s okolím

Nabídka služeb	
D.1. Turistické stezky obsahující místo	+
D.2. Tematické trasy zahrnující místo	+
D.3. Zapojení místních průvodců	-
D.4. Tematicky zaměřené zájezdy	+
D.5. Jiné alternativní formy zájezdů	-
D.6. Audio průvodce i mimo místo	-
D.7. Balíčky zaměřené na vojenskou tematiku	+
D.8. Turistické kluby	+
D.9. Trasy spojené s dědictvím minulosti	+

Pramen: Vlastní

D1 Turistické stezky obsahující místo

Trasa P1 (časová náročnost 5-6 hodin, asi 6,5 km) - Trasa vede z nádraží v Těchoníně po zelené turistické značce k tvrzi Bouda. Jedná se o trasu lesním úsekem po pevnostní silnici vybudované v roce 1938. Trasa od tvrze Bouda vede po naučné stezce Betonová hranice k nádraží v Mladkově.

Trasa P2 (časová náročnost 6-7 hodin asi 6,5 km) – Od nádraží v Těchoníně trasa vede po zelené turistické značce ke tvrzi Bouda. Trasa dále pokračuje k pěchotnímu srubu K–S 25 (Muzea Vysoký kámen) po trase naučné stezky Betonová hranice směrem k nádraží v Mladkově.

Trasa P3 (časová náročnost 7-8 hodin, asi 7 km) – Z nádraží obce Mladkov se vydáme po trase naučné stezky Betonová hranice směr tvrz Bouda. Následuje prohlídka pěchotního srubu K–S 25 a prohlídka tvrze Bouda s průvodcem. Od tvrze Bouda se vydáme do zpět do Mladkova po druhé části naučné stezky Betonová hranice.

D2 Tematické trasy zahrnující místo

Naučná stezka Betonová hranice je nejrozsáhlejší naučný okruh v KPO měřící 15 km. Stezka se nachází v západní části Králické pevnostní oblasti. Její začátek a konec leží v obci Mladkov. Stezka vede k Muzeu čs. opevnění – dělostřelecké tvrzi Bouda. Je koncipována tak, aby umožňovala několik délek okruhů. Její dvě základní větve, severní a jižní, se na několika místech protínají. Je značena symbolem pro naučné stezky (bílý čtverec se šikmým zeleným pruhem), vede po červené turistické značce z Mladkova na Boudu, na povrchu kopce Bouda po zelené značce, od tvrze Bouda do Mladkova po žluté značce. Nachází se na ní třicet tabulí s informacemi o čs. opevnění. Na trase leží dvě pevnostní muzea Dělostřelecká tvrz Bouda a Muzeum Vysoký kámen. Po odbočení na modrou a zelenou turistickou značku se lze dostat k Vojenskému muzeu Lichkov.

Naučná stezka Muzea čs. opevnění – dělostřelecké tvrze Bouda vede po povrchu tvrze a spojuje všechny její bojové objekty. Je součástí zelené turistické značky KČT. Začátek a konec se nachází u vchodového objektu tvrze Bouda K–S 22a, konec u srubu K–S 21. Sedm informačních tabulí u objektů poskytuje všechny základní informace o tvrzi.

Naučná stezka Vojenské historie – Králiky se nachází ve východní polovině Králické pevnostní oblasti, u severního okraje města Králiky. Značena je symbolem KČT pro naučné stezky zelenou barvou. Spojuje Velké náměstí v Králikách s Muzeem opevnění – dělostřeleckou tvrzi Hůrka. Prochází kolem jejich bojových objektů, od kóty 666 vede k Vojenskému muzeu Králiky a k muzeu v pěchotním srubu K–S 14 „U cihelny“. Na trase se nachází rovněž deset informačních tabulí se všemi důležitými poznatky.

D3 Zapojení místních průvodců

Tvrz Bouda nevyužívá služeb místních průvodců.

D4 Tematicky zaměřené zájezdy

Provozovatelé tvrze Bouda sami neorganizují žádné zájezdy, pouze doporučují jejich program a náplň. Při jejich konání si účastníci sami musí zjistit provozní dobu muzeí (pokud je chtějí navštívit), zbylá část trasy vede vždy po některé naučné stezce v blízkosti tvrze. Provozovatelé jsou vždy ochotni vyjít turistům vstříc a předem ohlášeným zájezdům upravit otevírací dobu.

D5 Jiné alternativní formy zájezdů

Jiné formy zájezdů než zaměřené na vojenskou tematiku provozovatelé tvrze Bouda nenabízejí.

D6 Audioprůvodce i mimo místo

Audioprůvodce není možno využít nikde v Králickém pevnostním areálu.

D7 Balíčky zaměřené na vojenskou tematiku

Balíčky s vojenskou tematikou provozovatelé tvrze Bouda nenabízí, turisté si je dle dostupných informací musí navrhnout sami. Provozovatelé všech muzeí na Králicku jim ochotně vychází vstříc.

D8 Turistické kluby

Králický areál, ve kterém se nachází mnoho turistických stezek, úzce spolupracuje s Klubem českých turistů při údržbě a opravě turistických stezek. V roce 2014 se v únoru ve městě Králiky uskutečnilo Mezinárodní zimní setkání turistů.

D9 Trasy spojené s dědictvím minulosti

V okolí tvrze Bouda je možno využít několik turistických tras. Většina je zaměřena na vznik opevnění a dobu jeho stavby. Jedná se o tyto trasy uvedené též v D2: Naučná stezka Betonová hranice, Naučná stezka Muzea čs. opevnění – dělostřelecké tvrze Bouda, Naučná stezka Vojenské historie – Králiky.

5. 1. 5 Skupina E – Infrastruktura cestovního ruchu

Tabulka 10. Infrastruktura cestovního ruchu

Nabídka služeb	
E.1. Ubytování v blízkosti místa (do 15 km)	+
E.2. Místní doprava pro turisty	-
E.3. Stravovací zařízení s tematickým, regionálním menu	-
E.4. Stravovací zařízení v blízkosti místa	+
E.5. Stálé turistické informace	+
E.6. Průvodcovská agentura	-
E.7. Ubytovací agentura	-
E.8. Parkoviště pro turisty	+
E.9. Stojany na kola	+
E.10. Turistické cyklotrasy	+

Pramen: Vlastní

E 1 Ubytování v blízkosti místa

V obci Králíky najdou turisté restauraci Dekl a pizzerii U Chorvata. V nedaleké blízkosti Králik se nachází penzion Chalupa U Pramene, který nabízí nadstandardní služby a stravování z domácích surovin. Příjemné prostředí lze nalézt v Penzionu na Červeném Potoce, který se nachází nedaleko tvrze Hůrka. Mezi Králíky a Červenou Vodou naleznou turisté penzion Na Čertovce. Penzion Heřmanice těsně u hranice nabízí velmi klidné prostředí s rozsáhlým venkovním areálem. V obci Dolní Morava se nalézá zbrusu nový penzion U dvou smrků.

E 2 Místní doprava pro turisty

Na tvrzi Bouda ani v celé Králické oblasti není pro turisty zařízena žádná speciální doprava.

E 3 Stravovací zařízení s tematickým či regionálním menu

Na tvrzi Bouda ani v blízkém okolí restaurace nenabízí žádné tematické či regionální menu. V rámci akce Cihelna je možno v areálu dobového stanového tábora nahlédnout do zázemí vojáků a jejich stravování.

E 4 Stravovací zařízení v blízkosti místa

Na přístupových trasách k dělostřelecké tvrzi najdou turisté velké množství občerstvení. Doporučit lze dle správců tvrze v obci Těchonín Penzion Otmarka a Cykloturistickou základnu Lesovna. V obci Mladkov nabízí své služby na náměstí Penzion u Bohouše a chata T.J. Sokol Polabiny Pardubice. V obci Lichkov lze doporučit Penzion Hubert a restauraci Na kovárně. Nejkratší cesta k tvrzi Bouda vede od Kramářovy chaty na Suchém vrchu. Zde se nachází bufet, restaurace, ubytování, rozhledna a mnoho dalších služeb.

E 5 Stálé turistické informace

Stálé turistické informace nabízí tato tři informační centra:

- TIC – Evropský dům v Králíkách;
- TIC československého opevnění - Vojenské muzeum Králíky;
- IC – Městské muzeum Králíky.

E 6 Průvodcovská agentura

Tvrz Bouda nevyužívá žádnou průvodcovskou agenturu.

E 7 Ubytovací agentura

Tvrz Bouda nevyužívá žádnou ubytovací agenturu.

E 8 Parkoviště pro turisty

Automobilisté mohou využít parkoviště u chaty na Suchém vrchu, které je v sezóně hlídané. Obec Těchonín nabízí provizorní parkoviště, které se nachází na začátku lesa na přístupové zelené turistické značce. Motoristé mohou dále využít parkování v obcích Lichkov a Mladkov, speciální parkoviště tu ale zřízena nejsou.

E 9 Stojany na kola

Stojany na kola jsou umístěny jen u tvrze Bouda a u chaty na Suchém vrchu.

E 10 Turistické cyklotrasy

Cyklistické stezky se shodují s těmito pěšími trasami: zelená turistická značka vedoucí z Lichkova č. 4077, modrá turistická značka vedoucí z Červené vody č. 4077, červená turistická značka vedoucí z Mladkova č. 4071, zelená turistická značka vedoucí z Jablonného nad Orlicí č. 4074.

5. 1. 6 Skupina F – Propagace místa

Tabulka 11. Propagace místa

Nabídka služeb	
F.1. Označení místa na mapě	+
F.2. Směrové ukazatele k místu	+
F.3. Propagace místa na veletrzích cestovního	+
F.4. Obrázkový průvodce	+
F.5. Obrázkový cizojazyčný průvodce	+
F.6. Propagace místa na webových stránkách	+
F.7. Koordinátor propagace místa	+
F.8. Pravidelně publikovaný bulletin	-
F.9. Propagační filmy o místě	+

Pramen: Vlastní

F1 Označení místa na mapě

Tvrz Bouda a okolní sruby jsou jak na tištěných, tak webových mapách vždy označeny turistickými značkami.

F2 Směrové ukazatele k místu

Tvrz Bouda je velmi detailně značena na všech přístupových turistických trasách vedoucích z obcí Lichkov, Mladkov, Těchonín, Králiky. V Králické pevnostní oblasti je také pro motoristy umístěno mnoho směrových ukazatelů k turistickým trasám k tvrzi Bouda.

F3 Propagace místa na veletrzích cestovního ruchu

Králická oblast se občas prezentuje na brněnském veletrhu cestovního ruchu Regiontour, GO a v rámci propagačních akcí pořádaných Pardubickým krajem.

F4 Obrázkový průvodce

Na tvrzi je k dispozici k zakoupení stručný obrázkový průvodce s nejzákladnějšími informacemi.

F5 Obrázkový cizojazyčný průvodce

Zahraniční turisté mají možnost si na pokladně zakoupit stručného obrázkového průvodce ve čtyřech cizích jazycích – němčině, angličtině, francouzštině a ruštině.

F6 Propagace místa na webových stránkách

Nejdůležitější složkou reklamy jsou internetové stránky <http://www.kpo1938.com>, které jsou výsledkem aktivních subjektů, které provozují a rekonstruují soukromá muzea. Prostřednictvím nich je možnost dozvědět se detailní informace o muzeích a chystaných akcích. Ostatní spolky prezentují svá muzea na těchto internetových stránkách: <http://www.armyfort.com>, <http://www.boudamuseum.com>.

Pravidelné zmínky o Králické oblasti můžeme nalézt většinou na těchto internetových stránkách: <http://orlicky.denik.cz>, <http://www.pardubickenovinky.cz>, <http://www.vychodni-cechy.info>, <http://www.icot.cz> – odborný portál pro cestovní ruch, <http://www.kraliky.net>, <http://www.turistika.cz>, <http://www.kudyznudy.cz/>

F7 Koordinátor propagace místa

Předseda obecně prospěšné společnosti Ing. Martin Ráboň je hlavním koordinátorem tvrze. Zařizuje veškeré náležitosti, které se týkají společnosti: reklamu, komunikaci s obcemi a krajem, tisk publikací a mnoho dalšího.

F8 Pravidelně publikovaný bulletin

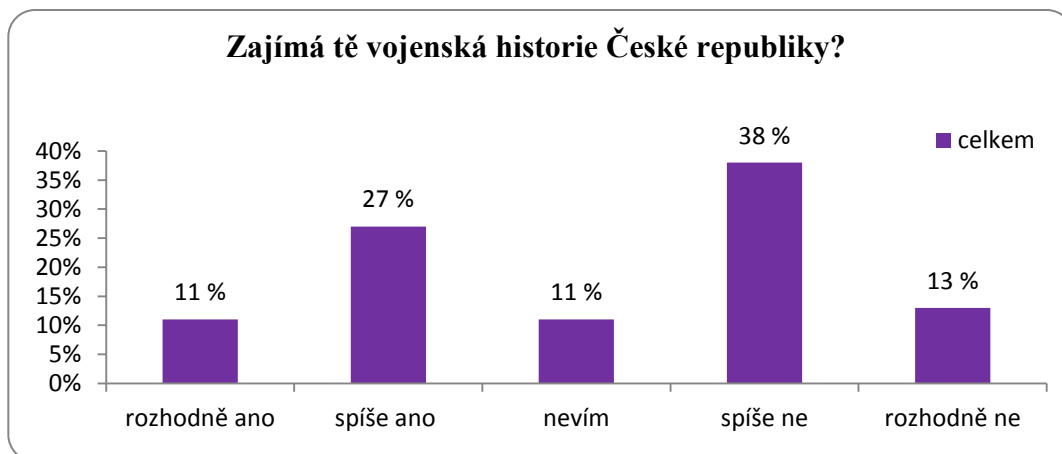
Sdružení žádný bulletin nevydává. Dle předsedy společnosti vše stojí tolik nutné peníze, lidi a čas.

F9 Propagační filmy o místě

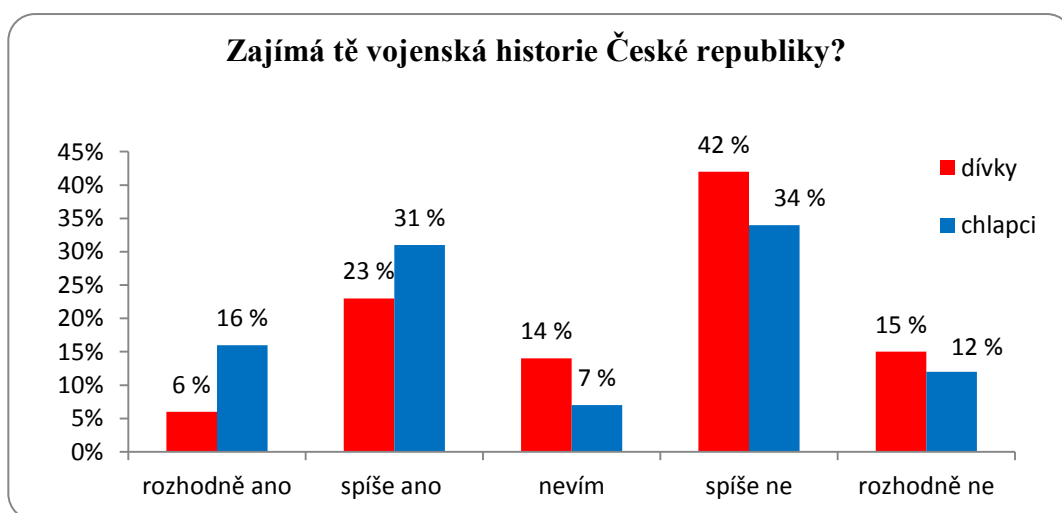
Tvrz se podařilo úspěšně prezentovat na dvou nových DVD vydaných městem Králiky a Sdružením obcí Orlice.

5. 2. Výsledky dotazníkového šetření formou ankety

Bylo vyhodnoceno 393 dotazníků od respondentů zúčastněných anketního šetření. Vzorek obsahoval 197 dotazníků od dívek a 196 od chlapců ze středních odborných škol v Olomouci. První otázka zjišťovala, do jaké míry má dotazovaný zájem o vojenskou historii České republiky. Následující čtyři otevřené otázky zkoumaly známost vojenských pevností v České republice, v zahraničí, z doby II. světové války a které respondenti navštívili. U těchto čtyř otázek byla vyhodnocena četnost správných odpovědí a uveden počet odpovídajících. Na následujících pět otázek odpověděli opět všichni dotazovaní. Některé otázky jsou vyhodnoceny dvěma grafy. První graf zobrazuje odpovědi celkové, druhý odpovědi dívek a chlapců.

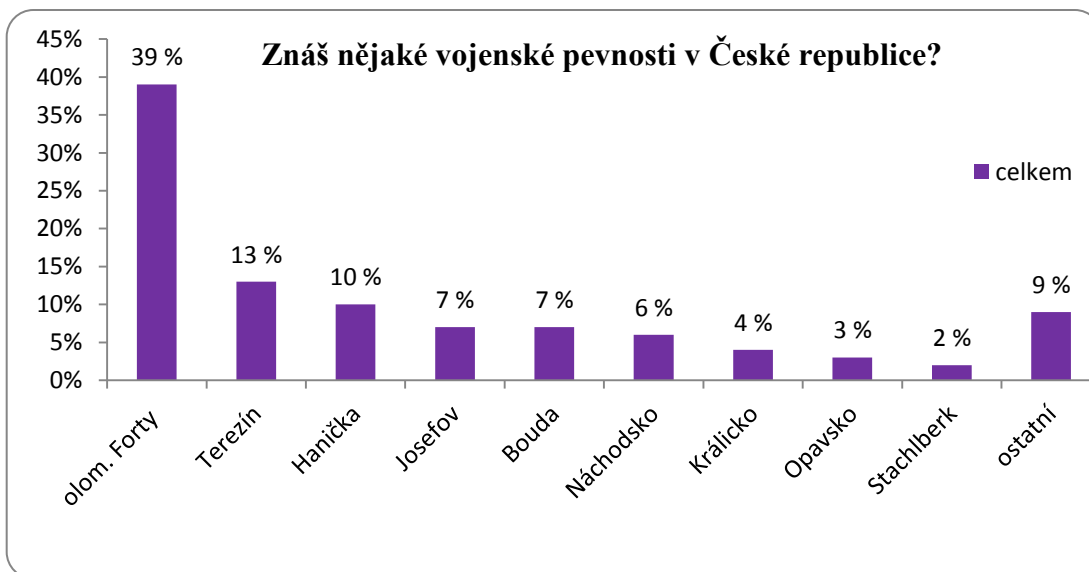

Obrázek 10. Zajímá tě vojenská historie České republiky? (celkem)

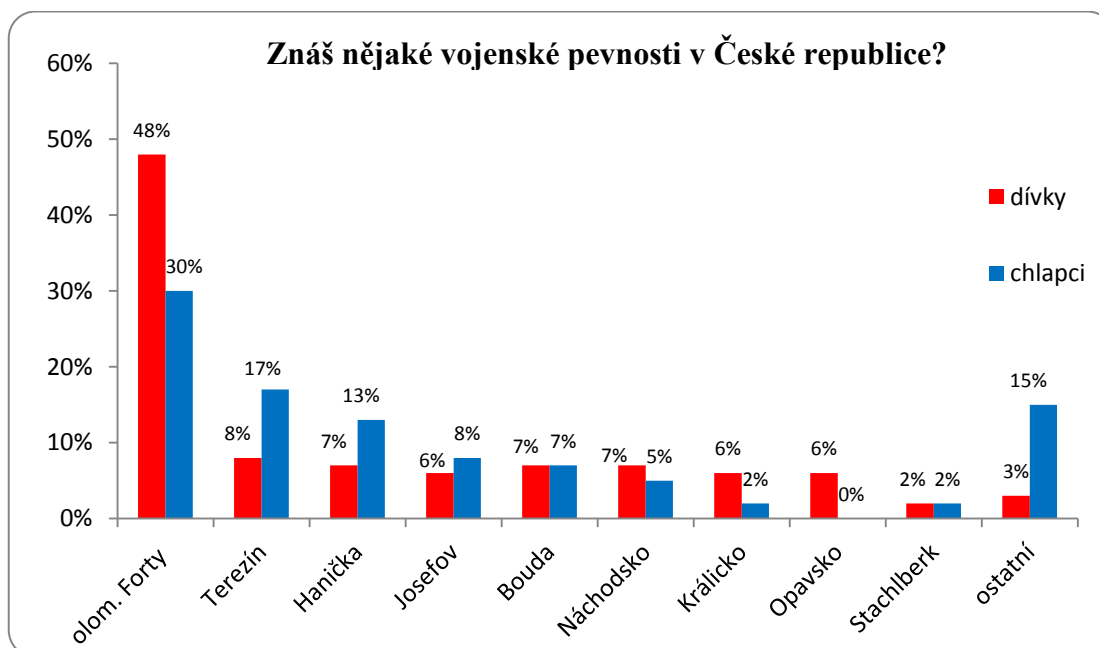

Obrázek 11. Zajímá tě vojenská historie České republiky? (dívky a chlapci)

Varianta „rozhodně ano“ zaznamenala největší rozdíl četnosti odpovědí. Chlapci zvolili tuto odpověď téměř třikrát častěji než dívky. Vojenská historie celkově zajímá více než třetinu studentů (38 %). Nezajímá 51 % dotazovaných, dívky o něco málo více než chlapce. Variantu „nevím“ zvolilo nejméně dotazovaných (11 %). Nejvíce procent získala odpověď „spíše ne“, kterou zvolilo více než třetina respondentů.

Obrázek 12. Znáš nějaké vojenské pevnosti v České republice? (celkem)

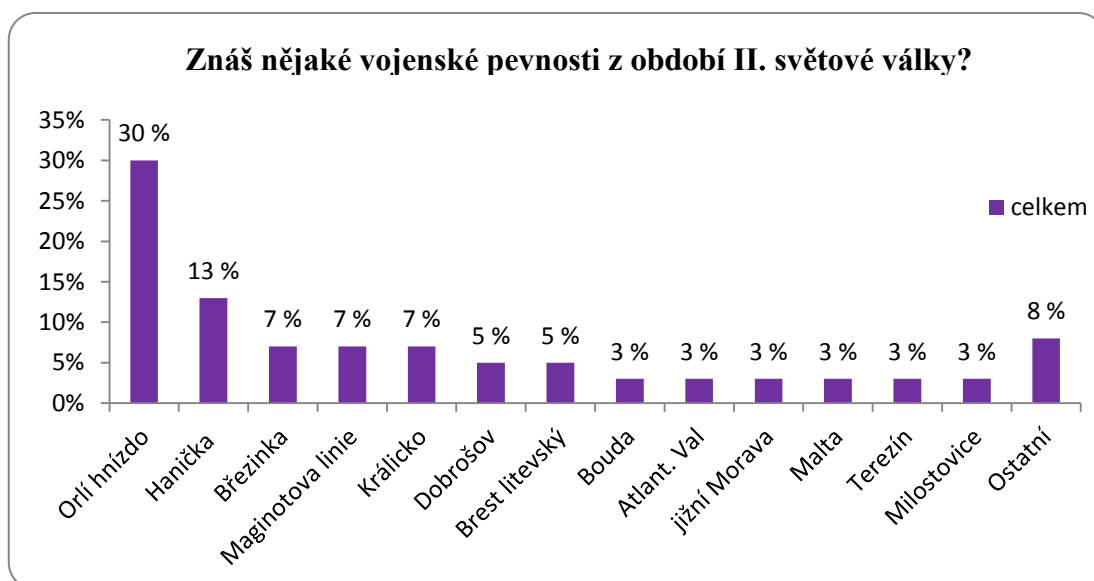
Obrázek 13. Znáš nějaké vojenské pevnosti v České republice? (dívky a chlapci)

Odpovědělo 182 respondentů, 81 dívek a 101 chlapců. Z uvedených odpovědí chlapců vyplývá daleko větší rozptýl známostí ostatních pevností v České republice. Dívky zvolily v téměř polovině případů Olomoucké forty (křelovský, radíkovský, neředínský), zbylé pevnosti zaznamenaly daleko menší známost než u chlapců. V položce ostatní jsou zahrnuty pevnosti ve Starém městě, na jižní Moravě či Hlučínsku.

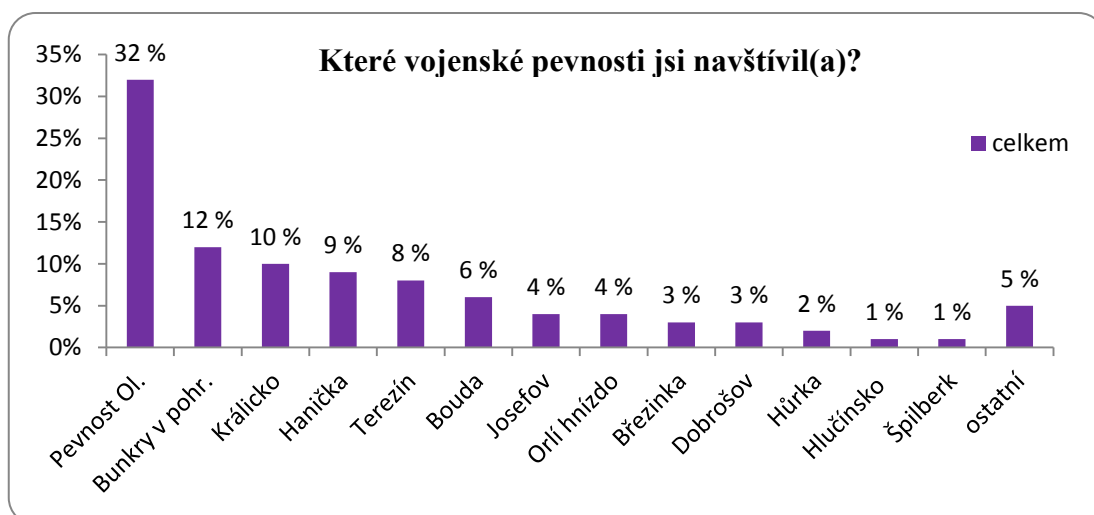
Obrázek 14. Znáš nějaké vojenské pevnosti v zahraničí? (celkem)

Odpovědělo 70 respondentů, 20 dívek a 50 chlapců. Dle uvedených odpovědí největší známost zaznamenaly pevnosti Boyard a Orlí hnízdo. Pevnost Boyard získala 43 %, dohromady s Orlím hnízdem zaznamenaly dvoutřetinovou známost. Znalost pevnosti v Regensburku je dle doplňujících odpovědí daná školní exkurzí do tohoto města. V položce ostatní jsou uvedeny odpovědi chlapců jako španělská pevnost Mellila a Gibraltar, belgická Eben-Emael či německá Siegfriedova linie.

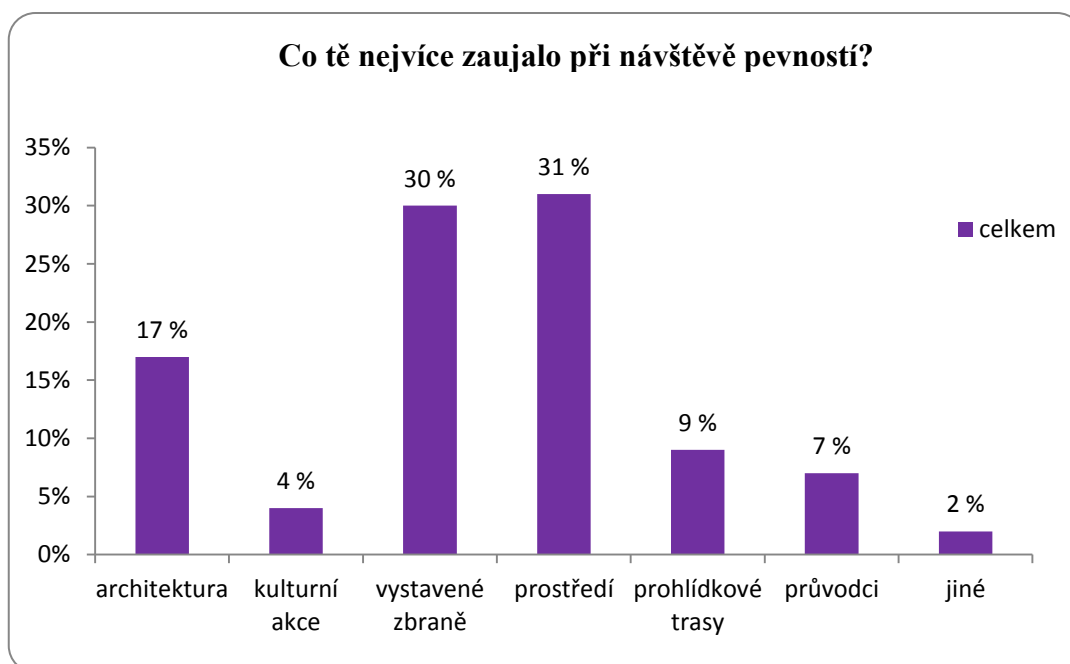
Obrázek 15. Znáš nějaké vojenské pevnosti z období II. světové války? (celkem)

Odpovědělo 54 respondentů, 4 dívky a 50 chlapců. Znalost Orlího hnízda u chlapců zaznamenala téměř třetinový podíl známosti. Dívky z uvedených pevností uvedly jen Haničku, Králicko, Milostovice a neurčité pohraniční opevnění. Na areál Králicko si vzpomnělo 7 % dotazovaných a spolu s tvrzí Bouda (3 %) získaly 10% známost u respondentů. Tvrz Hanička, která je nejdéle otevřenou tvrzí, získala 13 %. Srub Březinka na Náchodsku v blízkosti tvrže Dobrošov získal podle mého soudu vyšší známost díky svému jménu, protože sruby dobrošovské pevnosti Zelený, Jestřáb a Můstek si turisté obecně tolik nepamatují.

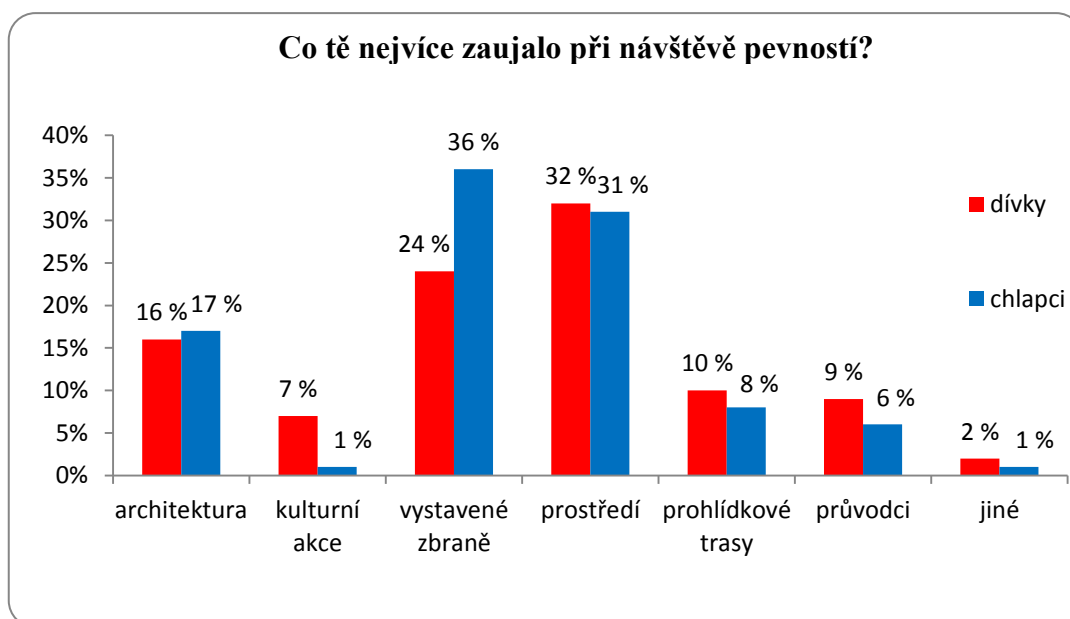

Obrázek 16. Které vojenské pevnosti jsi navštívil(a)? (celkem)

Odovědělo 134 respondentů, 63 dívek a 71 chlapců. Olomoucká pevnost získala téměř třetinový podíl známosti, nejčastěji byla uváděna Korunní pevnůstka, forte v Křelově, Radíkově, Slavoníně a Neředíně. Obecnou známost bunkrů v pohraničí uvedlo 12 % respondentů. Na areál opevnění Králicka spolu s tvrzemi Boudou a Hůrkou si vzpomnělo 18 % dotazovaných, což ovšem při jedné třetině odpovídajících respondentů není tak významná návštěvnost. Překvapivá je pro mě chlapci uvedená návštěva Orlího hnízda, které uvedlo 4 % z nich.

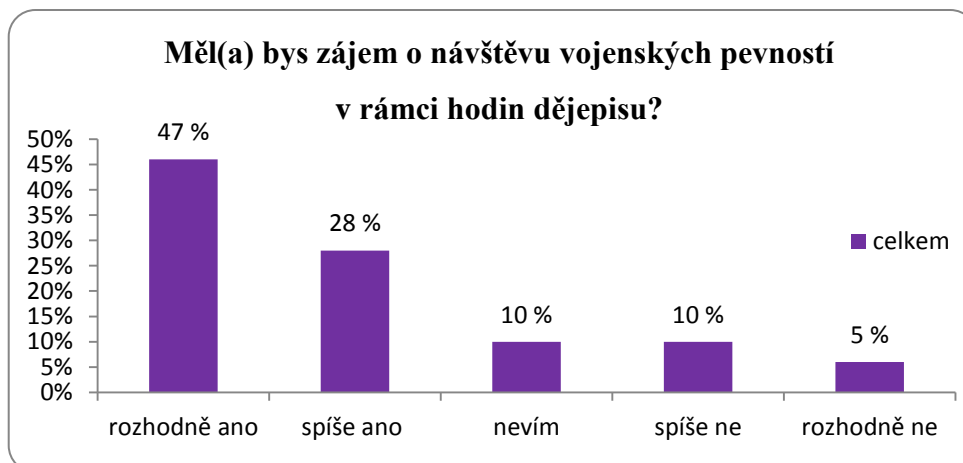

Obrázek 17. Co tě nejvíce zaujalo při návštěvě pevností? (celkem)

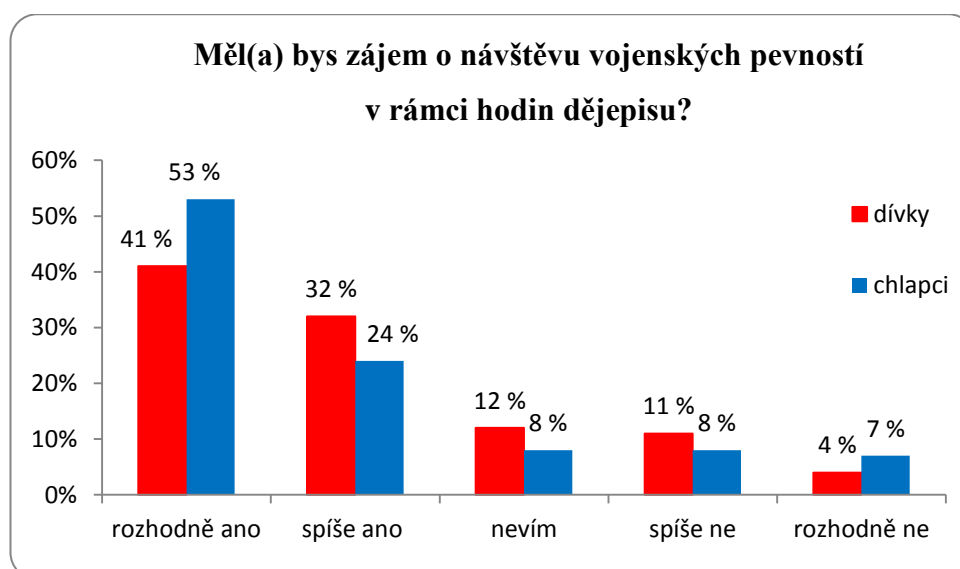

Obrázek 18. Co tě nejvíce zaujalo při návštěvě pevností? (dívky a chlapci)

Největší rozdíly v četnosti odpovědí zaznamenaly vystavené zbraně. Ty nejvíce zaujaly 36 % chlapců, o třetinu větší počet než dívek (24 %) a přesto u nich skončily na druhém místě za prostředím, které zaujalo téměř shodně necelou třetinu studentů. Kulturní akce zaujaly 7 % oslovených dívek, ale jen 1 % chlapců. V zaujetí architekturou a prohlídkovými trasami žádné výrazné rozdíly mezi děvčaty a chlapci nebyly.

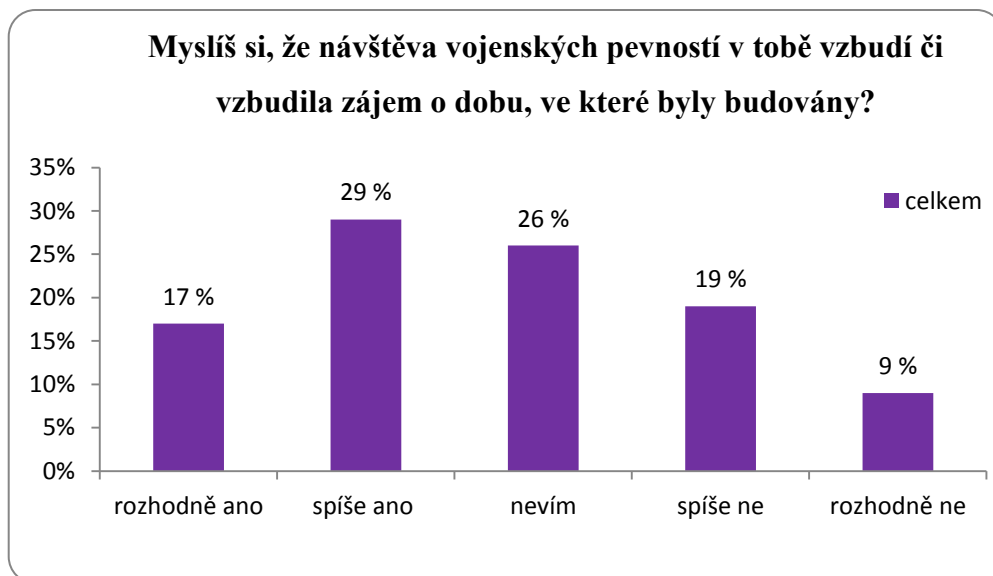

Obrázek 19. Měl(a) bys zájem o návštěvu vojenských pevností v rámci hodin dějepisu? (dívky a chlapci)

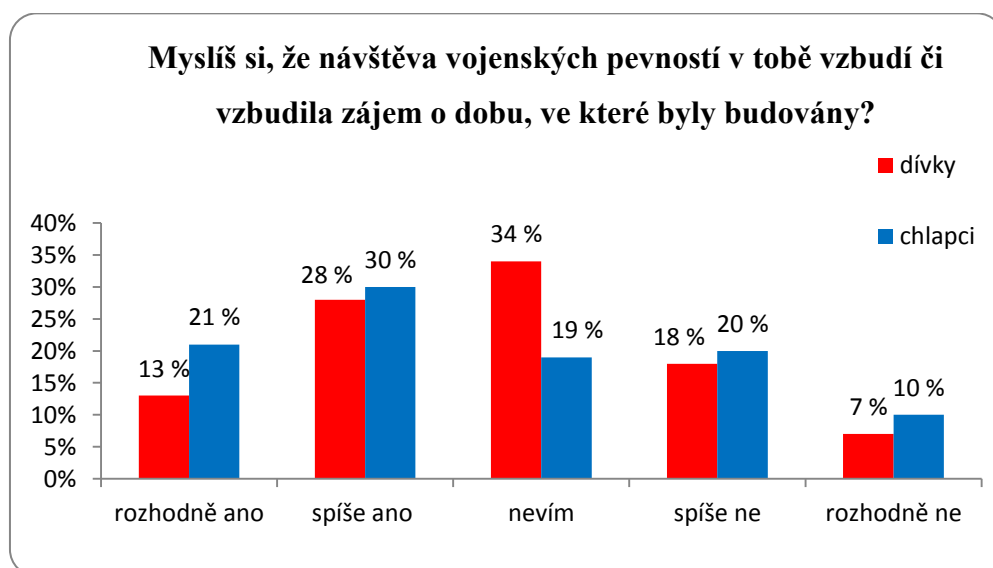

Obrázek 20. Měl(a) bys zájem o návštěvu vojenských pevností v rámci hodin dějepisu (dívky a chlapci)

Téměř polovina studentů by rozhodně měla zájem o návštěvu vojenských pevností v rámci hodin dějepisu. Tuto variantu zvolilo o 12 % více chlapců, než dívek. Jejich odpověď je dle mého soudu ovlivněna i touhou po výletu či jakékoliv činnosti mimo učení ve škole. Překvapivě více chlapců než dívek by vůbec nemělo zájem o návštěvu pevností v hodině dějepisu. Na obou školách je dějepis vyučován v prvních dvou ročnících, avšak zájem o něj je z mé vlastní zkušenosti minimální.

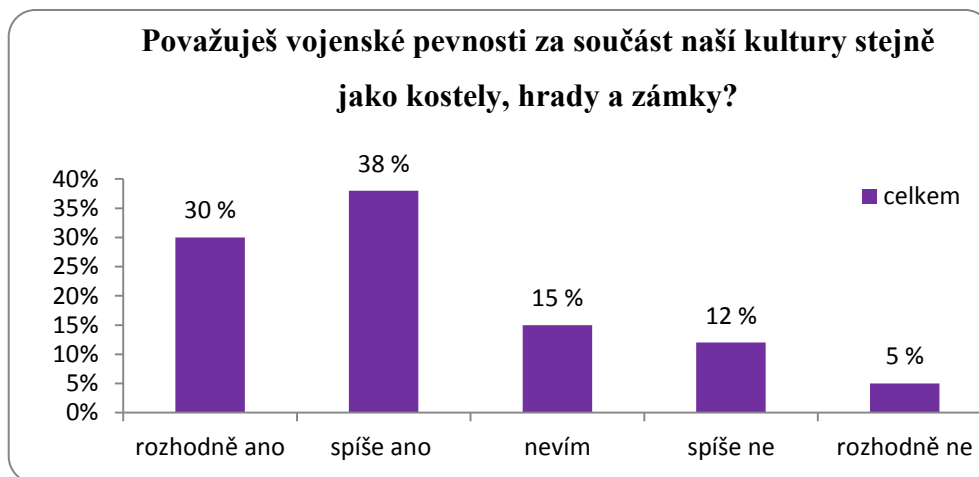

Obrázek 21. Myslíš si, že návštěva vojenských pevností v tobě vzbudí či vzbudila zájem o dobu, ve které byly budovány? (celkem)

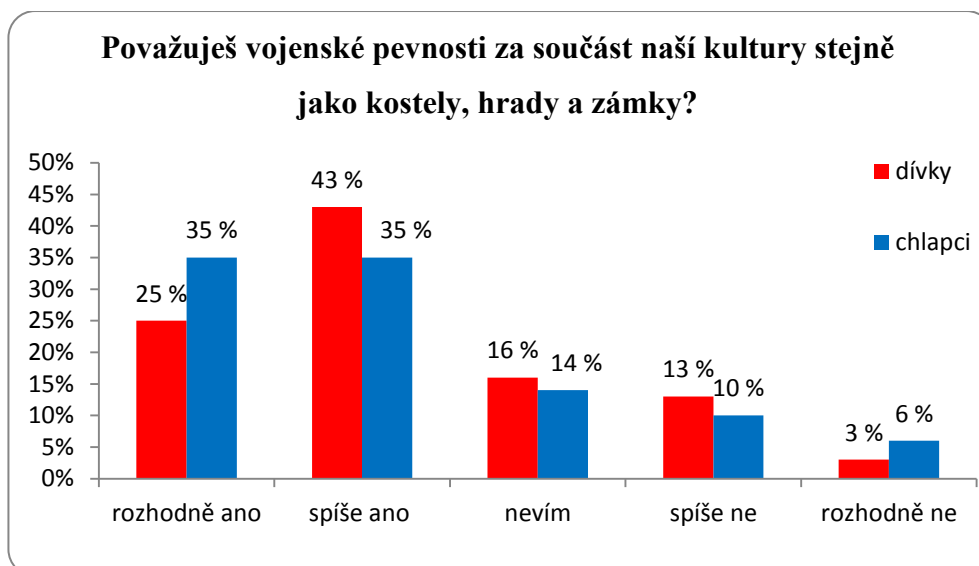

Obrázek 22. Myslíš si, že návštěva vojenských pevností v tobě vzbudí či vzbudila zájem o dobu, ve které byly budovány? (dívky a chlapci)

Přestože přibližně polovina chlapců uvedla, že by se díky návštěvě pevností začali více zajímat o dobu jejich stavby, plná třetina je naopak přesvědčena, že by v nich návštěva pevností zájem o dobu jejich stavby nevzbudila. V odpovědi na tuto otázku dívky uvedly v téměř dvojnásobném počtu odpověď „nevím“. Podle mě je důvodem jejich odpovědi málo informací, které by je oslovily, byly pro ně přístupné a nadchly je.

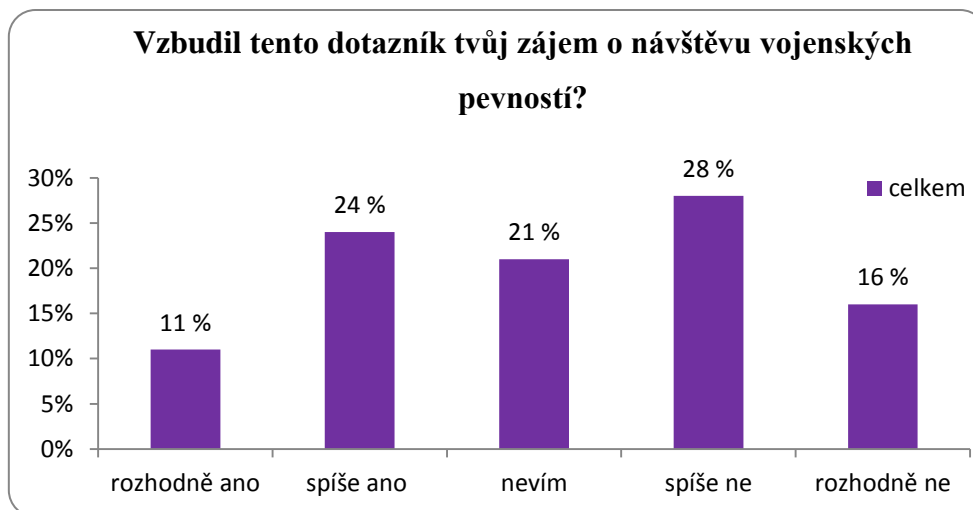

Obrázek 23. Považuješ vojenské pevnosti za součást naší kultury stejně jako kostely, hrady a zámky? (celkem)

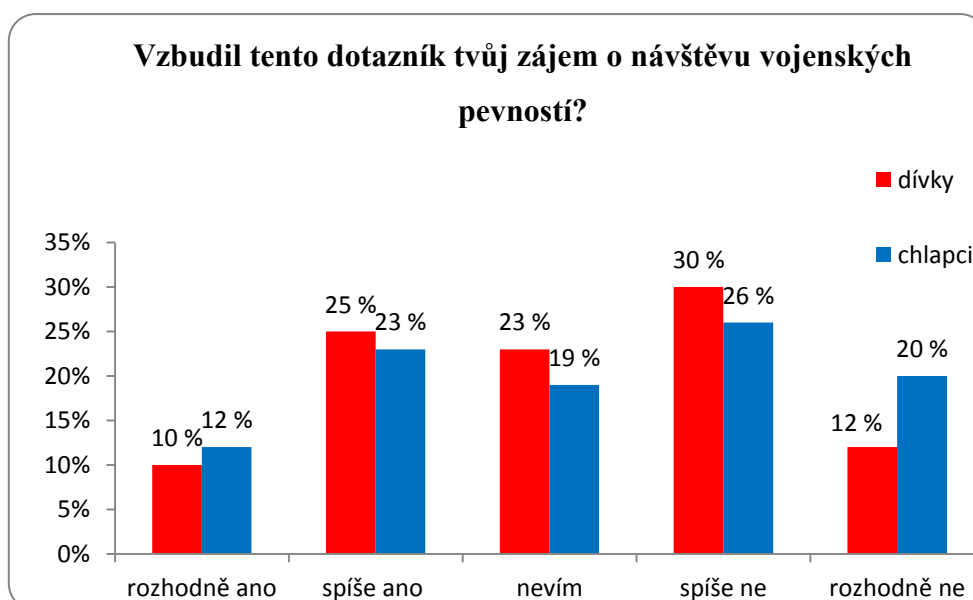

Obrázek 24. Považuješ vojenské pevnosti za součást naší kultury stejně jako kostely, hrady a zámky? (dívky a chlapci)

Chlapci považují pevnosti za součást naší kultury v 70 % případů, dívky v 68 % případů, což je počet takřka vyrovnaný. Rozdíl je v prvních dvou variantách odpovědí, kde chlapci upřednostnili odpověď „rozhodně ano“. Odpověď „rozhodně ne“ upřednostnilo překvapivě více chlapců než dívek.

Obrázek 25. Vzbudil tento dotazník tvůj zájem o návštěvu vojenských pevností?

Obrázek 26. Vzbudil tento dotazník tvůj zájem o návštěvu vojenských pevností?

Dle odpovědí zaznamenala největší rozdíl varianta „rozhodně ne“. Zvolilo ji o 8 % více chlapců než dívek. To, dle mého soudu vypovídá, že na elektroprůmyslové škole, kterou jsem sám navštěvoval, je daleko více odpůrců čehokoliv, co se netýká počítačů a programování. Zbylé varianty odpovědí byly téměř vyrovnané u obou pohlaví.

Zastoupení pohlaví respondentů bylo téměř rovnoměrné (197 dívek a 196 chlapců). Dotazníky vyplňovali chlapci a dívky ze středních odborných škol v Olomouci, žákyně a žáci prvních až třetích ročníků.

6 Diskuse a návrhy

V rámci této kapitoly práce bude provedeno zhodnocení potenciálu cestovního ruchu dělostřelecké tvrze Boudy v Králické pevnostní oblasti. Budou zde prezentovány a komentovány výsledky dosažené na základě použití metodiky Armin Mikos von Rohrscheidt (2013).

Také budou hodnoceny celkové výsledky dotazníkového šetření a odpovědi na jednotlivé otázky, které se týkají zájmu o vojenský cestovní ruch, případně znalostí dotazovaných v této oblasti. Velmi zajímavé a důležité bude porovnání rozdílů odpovědí poskytnutých respondenty z řad chlapců na straně jedné a dívek na straně druhé a zhodnocení odlišností vzniklých z těchto odpovědí.

V rámci hodnocení potenciálu objektu bylo posuzováno celkem šedesát kritérií rozdělených tematicky do šesti okruhů. Výsledný potenciál budu hodnotit nejprve v každé kategorii separátně a poté v celkovém souhrnu z hlediska všech dostupných kritérií.

V kategorii A – místní nabídka služeb obstála tvrz Bouda dobře. Objekt je relativně snadno dostupný (autem i veřejnou dopravou, dokonce i pěšky po turistické značce), návštěvníci mají na výběr několik různých prohlídkových okruhů, které lze rozlišit z hlediska délky trvání i hloubky probírané tematiky. V objektu jsou k dispozici i stálé expozice. Slabou stránkou je naopak absence audioprůvodce nebo multimediální prezentace v místě. K dispozici nejsou ani dočasné tematické expozice. Na místě také není instalován model objektu, který by návštěvníkům umožnil snáze si udělat prostorovou představu.

Kategorie B – zákaznický servis: v této kategorii se objevuje několik velmi nepříjemných slabých stránek, z nichž nejdůležitější je absence stravovacího zařízení a ubytovacích služeb v místě. Zejména první výše uvedený nedostatek pokládám za stěžejní. Turisté jsou dnes zvyklí, že u všech významných objektů, které chtějí navštívit, je v blízkosti pohostinské zařízení, kde si mohou v klidu odpočinout, najíst se a napít. Návštěvnícký potenciál omezuje rovněž skutečnost, že na tvrzi Bouda nejsou k dispozici průvodcovské služby v cizích jazycích, takže pro turisty z jiných zemí by přínos prohlídky objektu tvrze Bouda byl výrazně snížený.

V čem naopak objekt exceluje, je kategorie C – eventy v místě a okolí. Zde jsou naplněny veškeré podmínky, tak jak je uvádí Rohrscheidt (např. tematické doplňkové akce, pravidelné rekonstrukce bitev a vystoupení historických skupin, speciální programy připravené pro skupiny návštěvníků apod.).

Pokud jde o integraci hodnoceného místa s okolím, na místo vedou turistické trasy i tematické stezky, případně se za tímto účelem pořádají i tematicky zaměřené zájezdy. Co však chybí, je zapojení místních průvodců a audioprůvodce okolí tvrze Bouda.

Další skupinou hodnocených kritérií je infrastruktura cestovního ruchu. Za pozitiva lze označit, že je možno sehnat ubytování i občerstvení v okruhu 15 km od tvrze Bouda, že jsou stále k dispozici turistické informace, přínosem je i přítomnost parkoviště či stojanů na kola v blízkosti objektu. Naopak chybí místní doprava k objektu (protože veřejná doprava až přímo k tvrzi Bouda není zavedena) a závažným nedostatkem je také absence stravovacího zařízení s tematickým či regionálním menu.

Poslední hodnocenou kategorií je propagace místa. Zde žádné závažnější nedostatky nalézt nelze. Limitujícím faktorem pro propagaci tvrze je ovšem její složité financování a umístění v Pardubickém kraji, a proto většina aktivit na její zviditelnění probíhá právě zde.

Hodnocení financování nebylo v kritériích dle metodiky Mikose. U této památky však představuje problém, který limituje její propagaci, a tedy i návštěvnost.

V anketě bylo položeno respondentům celkem deset otázek, z čehož byly čtyři otevřené. V této části práce budou vyhodnocovány odpovědi na jednotlivé otázky, a to zejména se zřetelem na rozdílné odpovědi mužských a ženských respondentů.

První klíčovou otázkou bylo, zda se dotazovaní vůbec o vojenskou historii zajímají. Přibližně polovina dotazovaných nikoliv, 40 % zájem má a zbylá desetina neví. Zájem chlapců o tuto problematiku je pochopitelně vyšší, protože tematika vojenství je jim bližší. Proto kladnou odpověď na tuto otázku dala přibližně polovina z nich, ale pouze 30 % děvčat.

Na otázku týkající se znalosti konkrétních vojenských pevností v ČR odpověděla největší část dotazovaných zmíněním olomouckých fortů. U chlapců byly odpovědi pestřejší, z děvčat zmínila olomoucké forty téměř každá druhá. Tvrz Bouda byla mezi dotazovanými 5. nejznámějším objektem. Je však třeba uvést, že přibližně polovina

respondentů na tuto otázku odpověď neuvedla. Je tedy možné předpokládat, že tito lidé nebyli schopni si žádný objekt vojenské pevnosti vybavit.

V případě dotazu na znalost vojenských objektů v zahraničí byly výsledky ještě o poznání slabší, protože na konkrétní vojenský objekt si dokázala vzpomenout pouze pětina dotazovaných. Nejčastěji zmiňovanou byla pevnost Boyard.

Na dotaz ohledně znalosti vojenské pevnosti z období 2. světové války bylo schopno dát odpověď pouze 50 chlapců a 4 dívky, takže tato otázka byla pro respondenty ze všech položených zjevně nejobtížnější. Nejčastěji byly zmíněny Orlí hnízdo, tvrz Hanička a srub Březinka.

V odpovědi na otázku, které konkrétní objekty respondenti navštívili, zazněly nejčastěji Olomoucká pevnost, Králicko (jako celek bez specifikace konkrétních objektů) a pevnosti Hanička, Terezín a na pátém místě i tvrz Bouda. Při návštěvě pevností byli dotazovaní nejčastěji zaujati prostředím a vystavenými zbraněmi. Odpovědi chlapců a děvčat si byly velmi podobné až na dvě výjimky. Vystavené zbraně zaujaly 36 % chlapců (proti 24 % děvčat) a naopak kulturní akce zaujaly 7 % děvčat, ale jen 1 % chlapců.

Zájem o návštěvu vojenských pevností v rámci hodin dějepisu projevily přibližně tři čtvrtiny respondentů ankety. Rozdíly mezi chlapci a děvčaty byly minimální. Zájem ze strany chlapců byl o 4 % vyšší, přičemž ale u odpovědi rozhodně ano činil rozdíl již 12 % ve prospěch chlapců.

Téměř polovina dotazovaných si myslí, že by v nich návštěva vojenských pevností vzbudila zájem o dobu, ve které byly postaveny, čtvrtina je naopak přesvědčena že nikoli a poslední čtvrtina neví. 21 % chlapců je rozhodně přesvědčeno, že zájem by to v nich vzbudilo. Takto přesvědčených děvčat bylo jen 13 %. Počet chlapců, kteří na tuto otázku odpověděli, že nevědí, byl o 15 % nižší než počet nerozhodných dívek.

Vojenské pevnosti za součást naší kultury pokládá celkem 70 % dotazovaných. U chlapců převažovaly ve srovnání s dívkami rozhodné odpovědi „ano“ i „ne“, zatímco u děvčat se častěji než u hochů objevily odpovědi „spíše ano“, „spíše ne“ a „nevím“.

Poslední dotaz měl za cíl zjistit, zda vyplnění dotazníku vzbudilo u respondentů zájem o návštěvu vojenských pevností. O několik procent převažovali respondenti, kteří uvedli, že nikoli, ovšem plná pětina dotazovaných nevěděla. S výjimkou odpovědi „rozhodně ne“, kterou uvedlo o 8 % více chlapců než děvčat, byl podíl ostatních odpovědí téměř vyrovnaný u obou pohlaví.

Celkově lze říci, že znalost problematiky je u studentů relativně malá, což se projevilo neschopností řady dotazovaných uvést jakékoliv položky u otevřených otázek. Na druhé straně platí, že vysoké procento dotazovaných pokládá vojenské objekty za součást naší kultury a mělo by zájem o jejich návštěvu. To znamená, že potenciál vojenských objektů jako cílů tematického cestovního ruchu pro studenty středních škol zde nesporně existuje, ať už by tyto návštěvy byly realizovány v rámci vyučování či mimo něj.

V rámci zvýšení potenciálu a bych proto navrhoval vybudovat v bezprostřední blízkosti objektu stravovací zařízení, ideálně takové, které by podávalo stravu typickou pro daný region nebo stravu tematickou, například pokrmy, které byly typické pro období konce třicátých let, kdy se pevnosti budovaly nebo jídla, kterými se tehdy živili vojáci Československé armády apod. U objektu by měl být umístěn jeho model pro lepší představu návštěvníků. Bylo by vhodné také zavést kyvadlovou autobusovou dopravu přímo k místu pro ty, kteří nedisponují osobním automobilem, ale nejsou schopni se na místo dopravit pěšky či na kole. V případě snahy nalákat návštěvníky z jiných zemí bude nezbytné zavést cizojazyčné prohlídky. Nebude-li možno nalézt průvodce ovládající příslušný cizí jazyk, měl by být k dispozici alespoň audioprůvodce. Za zvážení by též stálo, aby průvodci měli trvale při prohlídkách historické uniformy, které návštěvníci, zejména dívky, hodnotili velmi kladně. Během hlavní sezóny by i malé vojenské polní ležení u tvrze přiblížilo život tehdejších vojáků.

U žáků základních a středních škol bych navrhoval v rámci jejich studia začlenit kromě návštěv divadel, kin a koncertů také návštěvu objektů a míst souvisejících s naší vojenskou historií. Jde o to nalézt někoho, kdo ve studentech zájem vzbudí a téma vojenské historie jim zajímavým způsobem podá. Zde leží část aktivity na pedagogických pracovnících.

7 Závěry

Na základě šetření provedených v kapitolách č. 5 a 6 této práce bylo možno zformulovat několik stěžejních závěrů.

Dělostřelecká tvrz Bouda má velký potenciál stát se cílem tematicky zaměřeného cestovního ruchu. Částečně je tomu tak již nyní, ale aby se tento potenciál zvýšil, je třeba odstranit některé nedostatky identifikované v rámci posouzení podle kritérií stanovených Mikosem. Konkrétně by bylo potřeba zajistit lepší zázemí z hlediska stravovacích, případně ubytovacích kapacit v bezprostřední blízkosti objektu. Dále by se měla navýšit atraktivita pro zahraniční návštěvníky tím, že bude k dispozici audioprůvodce pro objekt a jeho okolí, případně bude možnost prohlídky tvrze s průvodcem ovládajícím cizí jazyk a schopným výkladu a komunikace s návštěvníky v tomto cizím jazyce (angličtina, němčina, ruština apod.).

Tvrz Bouda by měla být více prezentována v médiích i mimo region. Podle získaných údajů se jednalo o nejnavštěvovanější objekt v KPO v letech 2011–2013. V této souvislosti by bylo nesmírně užitečně propojit zájem o tento konkrétní objekt se zájmem o jiné vojenské objekty v regionu Králicka a rozvíjet potenciál cestovního ruchu pro všechny obranné vojenské stavby z období před druhou světovou válkou dohromady. Zajímavé by byly i doprovodné akce, které by návštěvníkům umožnily ochutnat dobové jídlo, obléci si dobové oblečení (uniformy) a například přespát jednu noc v objektu pevnosti, aby se více vžili do atmosféry oné doby a lidí v ní žijících. Naproti tomu tvrz Bouda obstála v následujících kritériích stanovených Mikosem: dostupnost z mnoha okolních míst, popisy expozic a tras ve čtyřech cizích jazycích, více variant prohlídek, nabídka české i zahraniční odborné literatury o tvrzi, workshopy pro návštěvníky, výběr tematických akcí a nabídka turistických tras v okolí.

Studenti středních škol nejsou s problematikou vojenských historických objektů příliš dobře obeznámeni a někteří o ni ani nejeví zájem. Na druhou stranu většina z nich, jak bylo zjištěno dotazníkovým šetřením, přirozeně považuje vojenské pevnosti za nedílnou součást naší kultury a mnozí studenti by měli zájem o jejich návštěvu v rámci hodin dějepisu. Chlapci mají obecně o vojenskou historii poněkud větší zájem než dívky a při prohlídce objektů by je zajímaly poněkud odlišné věci (např. více vystavené zbraně a podstatně méně doprovodný kulturní program), ale obecně lze říci, že v odpovědích nebylo možno nalézt žádné podstatné rozdíly mezi pohlavími. Potenciál k tomu, aby se

studenti i studentky zajímali o opevnění z období první republiky, zde nepochybně je, jde jenom o to, že se musí najít někdo, kdo v těchto středoškolácích o věc vzbudí zájem, k tématu je přivede a zajímavým způsobem jim ho podá.

Odpověď na výzkumnou otázku: Je tvrz Bouda významným místem vojenského cestovního ruchu v České republice? Pokud vezmeme v patrnost uvedené skutečnosti, lze říci, že tvrz Bouda je významným místem vojenského cestovního ruchu. To ovšem neznamená, že je významným místem cestovního ruchu celkově. Její návštěvnost se pohybuje kolem 10 000 návštěvníků ročně. Pro srovnání uvádím pět ročně nejnavštěvovanějších míst dle CzechTourismu: Pražský hrad 1,6 mil. návštěvníků, ZOO Praha 1,2 mil. n., AquaPalace Praha 782 tis. n., Židovské muzeum v Praze 553 tis. n., hornické muzeum v Ostravě 553 tis. n.

Porovnání se studií zpracovanou Arminem Mikosem von Rohrscheidt (2013)

Pokud porovnáme studii publikovanou panem Arminem Mikosem von Rohrscheidt, která se zaměřila na pevnosti Josefov, Bourtage, Boyen a Srebrna Góra, dojdeme k následujícím závěrům. Mezi slabiny tvrze Bouda při srovnání se čtyřmi výše uvedenými pevnostmi jsou v rámci hodnocených kritérií nejdůležitější tyto: absence prohlídky v cizích jazycích, nemožnost stravování a ubytování přímo u objektu a také absence modelu pevnosti Bouda. Při komparaci s uvedenými stavbami rovněž zjistíme, že v objektu dělostřelecké tvrze Bouda chybí audioprůvodce, trasy pro děti, multimediální prezentace pevnosti, dočasné výstavy, možnost využít audio průvodce i mimo objekt, místní doprava pro turisty a vydávání pravidelného zpravodaje. Tvrz Bouda může ovšem oproti ostatním pevnostem nabídnout tyto důležité přednosti: lze nechat návštěvníky proniknout do atmosféry doby vzniku tvrze, a to např. formou střelby ze zbraní či projíždkou v historické technice. K dispozici jsou i speciálně vypravované jízdy parního vlaku do nedalekých obcí, dětský tábor s armádní tematikou, ukázka velkolepé rekonstrukce bitvy čs. armády a Wehrmachtu a tematické trasy vedoucí kolem objektu. Dá se tedy říci, že i když Bouda nenabízí turistům možnost místního stravování, ubytování či zahraničních výkladů, její přednosti spočívají ve velkém množství tematicky zaměřených akcí pro dospělé i děti a ve velkém přizpůsobení se turistům dle jejich požadavků, což ve svém důsledku vede k závěru, že nabídka služeb pro návštěvníky je celkově na srovnatelné úrovni se všemi výše uvedenými pevnostmi, které byly předmětem studie pana Mikose.

8 Souhrn

Tato práce popisuje a analyzuje potenciál cestovního ruchu vojenské tvrze Bouda na Králicku v Orlických horách. Dále zjišťuje mezi studenty středních škol povědomí o její známosti a jejich vztah k vojenským pevnostem.

První část práce se zabývá syntézou poznatků k danému tématu. Vysvětluje pojem vojenský cestovní ruch a jeho zařazení mezi složky kulturního cestovního ruchu. Uvádí mnoho příkladů možných aktivit a kulturních nabídek, čím oslovit turisty, aby navštívili vojenskou pevnost.

Stěžejní částí práce jsou kapitoly pět a šest. V páté kapitole nazvané Analytická část se podrobně zabývám tvrzí Bouda a jejím hodnocením z hlediska daných kritérií. Jsou zde také uvedeny výsledky ankety od vzorku respondentů čítajícího tři sta devadesát tři osob.

V šesté kapitole jsou sděleny závěry analýzy vojenské tvrze Bouda a závěry výsledků dotazníkového šetření formou ankety. Na podkladě výše uvedených závěrů jsou předloženy návrhy a doporučení pro společnost provozující vojenskou tvrz Bouda.

Na základě výstupů vzešlých z hodnocení potenciálu dělostřelecké tvrze Bouda pomocí analýzy kritérií stanovených od Armina Mikose von Rohrscheidta bylo možno stanovit, že daný objekt má nepochybně potenciál stát se cílovým místem pro tematický cestovní ruch, ale že tento potenciál může být souborem vhodných opatření ještě navýšen.

V dotazníkovém šetření bylo zjištěno, že studenti středních škol (197 dívek a 196 chlapců) by z větší části o takový typ cestovního ruchu měli zájem, ale že jejich současné povědomí o vojenských objektech na našem území a jejich znalost dané problematiky jsou zatím velmi slabé.

Právě návštěva tvrze Bouda a její prohlídka by mohly přispět ke zvýšení zájmu studentů o problematiku našich vojenských opevnění a s tím související tematicky zaměřený cestovní ruch. V neposlední řadě by se tím zvýšila i informovanost o dějinách naší země.

9 Summary

The main objective of this dissertation was to analyse and to describe potential of the tourist trade connected with the Bouda military fortress located in the northern part of Moravia (called Orlické mountains) in the Kralicko microregion. It also investigates the knowledge of historical facts in relation with this fortification and the attitude among students.

The first part is focused on the synthesis of the pieces of knowledge to this topic. It also explains the formula „military tourist trade“ and its stand among other units of the tourist trade. A lot of explanations are described what war cultural activities should be done to increase the interest of the tourists to visit this fortress.

The most important parts of this document are chapters five and six. In the fifth chapter (so called analytical chapter) I am dealing with the Bouda fortress in the detail and its classification from the various points of view (in order to criteria given by the tourist trade).

In the sixth chapter the conclusion of the Bouda fortress analysis is mentioned. Also the results of survey made across high schools in the Olomouc district are made public here. Approximately 393 students (197 girls and 196 boys) were taken as the sample to make this survey.

Based on the above mentioned facts some proposals how to improve public relations activities leading into increasing numbers of tourists. With the help of Armin Mikos von Rohrscheidt methodology we were able to analyse the potential of the Bouda artillery fortress. In result we may confirm there really is a potential for Bouda fortification to be a sought destination for the specific branch of tourist trade. We may also say this potential may be even increased if specific tools in the PR activities will be used.

When studying the results of the survey, I was pretty surprised by the lack of historical knowledge (this knowledge was tragically poor) connected with the Bouda fortification in the younger population – especially in the sample of high school students in the Olomouc district. On the other hand I have to write the fact the students would be interested in this kind of tourist destinations.

My opinion is the visits of Bouda and other Czech pre-war fortifications organised by schools would increase the historical knowledge among our students. As

a result more this would increase the numbers of domestic tourists in the „fortress tourism“ category.

10 Referenční seznam

- Attl, P. & Nejd, K. (2004). *Turismus I*. Praha: Vysoká škola hotelová v Praze
- Bigné, J. E., Mattila, A. S., & Andreu, L. (2008). The impact of experiential consumption cognitions and emotions on behavioral intentions. *Journal Of Services Marketing*, 22(4/5), 303-315. doi:10.1108/08876040810881704.
- Bína, J. (2010). Aktualizace potenciálu cestovního ruchu v České republice. Brno: Ústav územního rozvoje
- Blešić, I., Vujičić, M. D., Vasiljević, D. A., Besermenji, S., Stojsavljević, R., & Stamenković, I. (2013). Identification and Analysis of Significant Factors Influencing Visitor Satisfaction at Heritage Sites - The Case of Serbian Medieval Fortresses. *European Researcher*, 47(4-3), 986-998.
- Cuccia, T., & Rizzo, I. (2011). Tourism seasonality in cultural destinations: Empirical evidence from Sicily. *Tourism Management*, 32(3), 589-595.
- Cynarski, W. J. (2011). ZAMKI OBRONNE NA ZIEMIACH POLSKICH. WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA SZTUKI FORTYFIKACJI W TURYSTYCE KULTUROWEJ1. *FOLIA TURISTICA*, 195.
- Cynarski, W. J. (2012). Castles as the heritage of Polish fortification art and as a tourist attraction. / Zamki, jako dziedzictwo polskiej sztuki fortyfikacji i jako atrakcja turystyczna. *Ido Movement For Culture. Journal Of Martial Arts Anthropology*, 12(4), 44-55.
- Galvasová, I., Binek, J., Holeček, J., Chabičovská, K., Szczyrba, Z. (2008). Průmysl cestovního ruchu. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
- Hall, C. M. & Page, S. J. (2006). *The Geography of Tourism and Recreation*. London: Routledge
- Hesková, M. et al. (2011). Cestovní ruch pro Vyšší odborné školy a Vysoké školy. Praha: Fortuna
- Holub, O. (1982). Zrazené pevnosti. Praha: Naše vojsko
- Jeong, J. H., & Lee, K. H. (2006). The physical environment in museums and its effects on visitors' satisfaction. *Building and Environment*, 41(7), 963-969.
- Kowalczyk, A. (2008). Turystyka Kulturowa. Spojrzenie geograficzne. Warszawa: redakcja prof. A. Krawczyka
- Lee, S. Y., Petrick, J. F., & Crompton, J. (2007). The roles of quality and intermediary

- constructs in determining festival attendees' behavioral intention. *Journal of Travel Research*, 45(4), 402-412.
- Marcussen, C. H. (2011). Determinants of tourist satisfaction and intention to return. *Tourism (13327461)*, 59(2), 203-221.
- Mathieson, A. & Wall, G. (2006). *Tourism*. Tottenham: Dorset Press
- Mikos, v. R. A. (2009). Polska: największe muzeum fortyfikacji na wolnym powietrzu w aspekcie rozwoju turystyki kulturowej
- Mikos, v. R. A. (2013). Adaptation of fortress-type sites for cultural tourism./ Zagospodarowanie obiektów fortecznych dla celów turystyki kulturowej. *Ido Movement For Culture. Journal Of Martial Arts Anthropology*, 13(2), 38-55.
- Mikulić, J. (2007). Upravljanje kvalitetom usluga zračnih luka-analiza multifaktorske strukture zadovoljstva korisnika. *Tržište*, 19(1), 23-42.
- Pásková, M. (2009). Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu. Hradec Králové: Gaudeamus
- Pásková, M. & Zelenka, J. (2002). Výkladový slovník cestovního ruchu. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
- Ráboň, M. (2005). Val na obranu republiky. Brno: Spolek přátel československého opevnění
- Ryan, C. (2007). *History, place and interpretation*. Routledge
- Stach, E., Pawłowska, A., & Matoga, Ł. (2014). The Development of Tourism at Military-Historical Structures and Sites—A Case Study of the Building Complexes of Project Riese in the Owl Mountains. *Polish Journal of Sport and Tourism*, 21(1), 36-41.
- Steinecke, A. (2007). Kulturtourismus-Marktstrukturen, Fallstudien. *Perspektiven. München*.
- Wasielewski, A. (2008). *Zamki i zamczyska Słowacji*. Oficyna Wydawnicza "Rewasz"
- Williams, S. (2009). *Tourism geography: a new synthesis*. London: Taylor & Francis
- Zagospodarowanie obiektów fortecznych dla celów turystyki kulturowej. *Ido Movement For Culture. Journal Of Martial Arts Anthropology*, 13(2), 38-55.

ONLINE ZDROJE

- Baltic Fort Route (2015). Retrieved 11. 4. 2015 from: <http://www.balticfortroute.eu>
- Bartoš, V. (2005). Československé opevnění Retriever 15. 3. 2015 from: <http://www.opevneni.vojenstvi.cz>
- Cestovní kancelář Praděd (2014). Retrieved 20. 4. 2015 from: <http://www.ckpraded.cz/zajezdy/vojenskohistoricke>
- Národní památkový ústav (2015). Retrieved 20. 5. 2015 from: <http://monumnet.npu.cz/pamfond/hledani.php>
- Cihelna 2015 (2015). Retrieved 23. 4. 2015 from: <http://www.akcecihelna.com/index.php>
- Dělostřelecká tvrz Bouda Retrieved 23. 5. 2015 from: http://www.boudamuseum.com/gal_sub.php?id=2
- Hodnocení potenciálu cestovního ruchu na území ČR (2001). MMR Brno: Czech Tourism Retrieved 2. 6. 2015 from: http://vyzkumy.czechtourism.cz/0529_/hodnoceni-potencialu-cestovniho-ruchu-na-uzemi-cr#;f=studijni-prace
- Králická pevnostní oblast Retriev: 26. 5. 2015 from: <http://www.kpo1938.com/vmk.php>
- Memorial & Military Tourism – Waterloo Retrieved 20. 5. 2015 from: http://www.belgiumthelaceto.be/memorial__military_tourism_waterloo.php
- Památník obrany vlasti Retrieved 2. 5. 2015 from: <http://www.kparm.wz.cz>
- Ráboň, M. (2014) Výroční zpráva 2009 Brno: Společnost přátel československého opevnění o.p.s. Retrieved 14. 4. 2015 from: http://www.boudamuseum.com/vyrocni%20zprava_2009.pdf
- Vojenské muzeum Králíky (2009). Retrieved 8. 6. 2015 from: <http://www.armyfort.com>
- Vojenské muzeum Lichkov (2015) Retrieved 20. 5. 2015 from: <http://www.forteg.cz/>
- Vácha, V. (2015). Vojensko historicko technické muzeum Retrieved 16. 4. 2015 from: <http://vhtm.valka.cz/>

Seznam obrázků

Obrázek 1. Vztah mezi rekreací, cestovním ruchem a volným časem.....	10
Obrázek 2. Prvky produktu cestovního ruchu u vojenských objektů.....	15
Obrázek 3. Nejčastěji přispívající partneři k formě produktu u vojenských objektů.....	17
Obrázek 4. Mapa vojenských historických objektů v Sovích horách.....	21
Obrázek 5. Mapa československého opevnění.....	27
Obrázek 6. Vchodový objekt tvrze Bouda K – S 22a „Krok“.....	29
Obrázek 7. Pěchotní srub K – S 8 „U nádraží“.....	31
Obrázek 8. Linie čs. opevnění na Králicku.....	31
Obrázek 9. Místo konání akce Cihelna.....	52
Obrázek 10. Zajímá tě vojenská historie ČR? (odpovědi celkové).....	60
Obrázek 11. Zajímá tě vojenská historie ČR? (odpovědi dívky a chlapci).....	60
Obrázek 12. Znáš nějaké vojenské pevnosti v České republice? (odpovědi celkové)....	61
Obrázek 13. Znáš nějaké vojenské pevnosti v České republice? (odpovědi dívky a chlapci).....	61
Obrázek 14. Znáš nějaké vojenské pevnosti v zahraničí?.....	62
Obrázek 15. Znáš nějaké vojenské pevnosti z období II. světové války?.....	63
Obrázek 16. Které vojenské pevnosti jsi navštívil(a)?.....	64
Obrázek 17. Co tě nejvíce zaujalo při návštěvě pevností? (odpovědi celkové).....	65
Obrázek 18. Co tě nejvíce zaujalo při návštěvě pevností? (odpovědi dívky a chlapci).....	65
Obrázek 19. Měl(a) bys zájem o návštěvu vojenských pevností v rámci hodin dějepisu? (odpovědi celkové).....	66
Obrázek 20. Měl(a) bys zájem o návštěvu vojenských pevností v rámci hodin dějepisu? (odpovědi dívky a chlapci).....	66
Obrázek 21. Myslíš si, že návštěva vojenských pevností v tobě vzbudí či vzbudila zájem o dobu, v které byly budovány? (odpovědi celkové).....	67
Obrázek 22. Myslíš si, že návštěva vojenských pevností v tobě vzbudí či vzbudila zájem o dobu, v které byly budovány? (odpovědi dívky a chlapci).....	67
Obrázek 23. Považuješ vojenské pevnosti za součást naší kultury stejně jako kostely, hrady a zámky? (odpovědi celkové).....	68

Obrázek 24. Považuješ vojenské pevnosti za součást naší kultury stejně jako kostely, hrady a zámky? (odpovědi dívky a chlapci).....	68
Obrázek 25. Vzbudil tento dotazník tvůj zájem o návštěvu vojenských pevností? (odpovědi celkové).....	69
Obrázek 26. Vzbudil tento dotazník tvůj zájem o návštěvu vojenských pevností? (odpovědi dívky a chlapci).....	69

Seznam tabulek

Tabulka 1. Popis vojenských objektů v Sovích horách.....	21
Tabulka 2. Návštěvnost KPO v roce 2011.....	32
Tabulka 3. Návštěvnost KPO v roce 2012.....	33
Tabulka 4. Návštěvnost KPO v roce 2013.....	33
Tabulka. 5. Časový harmonogram.....	39
Tabulka 6. Místní nabídka služeb.....	40
Tabulka 7. Zákaznický servis.....	46
Tabulka 8. Eventy v místě a okolí.....	49
Tabulka 9. Integrace hodnoceného místa s okolím.....	53
Tabulka 10. Infrastruktura cestovního ruchu.....	55
Tabulka 11. Propagace místa.....	57

Seznam použitých zkratk

aj.	a jiné
atd.	a tak dále
č.	číslo
ČR	Česká republika
KPO	Králická pevnostní oblast
např.	například
sb.	sbírka
tj.	to je
tzn.	to znamená
%	procenta

11 Přílohy

Příloha č. 1

DOTAZNÍK

Jsem studentem 5. ročníku Univerzity Palackého, oboru Rekreatologie (zabývajícího se aktivním trávením volného času).

Rád bych tě požádal o vyplnění následujících otázek, které mají za cíl zjistit povědomí veřejnosti o vojenském cestovním ruchu. Údaje z tohoto dotazníku jsou anonymní a budou použity pouze k vypracování mé diplomové práce.

Předem děkuji za tvou spolupráci a čas věnovaný tomuto dotazníku.

Jiří Vymlátíl

1, Zajímá tě vojenská historie ČR?

rozhodně ano spíše ano nevím spíše ne vůbec ne

2, Znáš nějaké vojenské pevnosti?

v České republice

v zahraničí

3, Znáš nějaké vojenské pevnosti z období II. svět. války ?

.....

4, Které vojenské pevnosti (jakékoliv) jsi navštívil(a)?

.....

5, Pokud jsi navštívil(a) jakékoliv vojenské pevnosti, co tě nejvíce zaujalo?

architektura kulturní akce vystavené zbraně prostředí prohlíd. trasy
průvodci

6, Měl(a) by jsi zájem o návštěvu vojenských pevností v rámci výuky dějepisu (občanské

výchovy)? rozhodně ano spíše ano nevím spíše ne rozhodně ne

7, Myslíš si, že návštěva vojenských pevností v tobě vzbudí (vzbudila) zájem o dobu v které

byly budovány? rozhodně ano spíše ano nevím spíše ne rozhodně ne

8, Považuješ vojenské pevnosti za součást naší kultury stejně jako kostely, hrady, zámky?

rozhodně ano spíše ano nevím spíše ne rozhodně ne

9, Vzbudil tento dotazník tvůj zájem o návštěvu vojenských pevností?

rozhodně ano spíše ano nevím spíše ne rozhodně ne

10, Jsi? žena muž

Příloha č. 2

Tabulky hodnocení dle Armin Mikos von Rohrscheidt (2013)

Table 1. Elements of group A: visiting options on offer at the site

Facility components	Josefov	Bourtange	Boyen	Srebrna G.
A.1. Level of accessibility	AGS	AGS	AGS	AGS
A.2. Basic route	PR	PR, ER	PR	PR
A.3. Alternative routes	-	+ (5)	+(2)	+ (2)
A.4. Routes for children	-	+	-	-
A.5. Audio guides at the site	+	+	-	-
A.6. Alternative tour	-	DT, GHC, TO	-	DT, TO TN
A.7. Permanent exposition	+	+ (4)	+ (3)	+
A.8. Temporary/special exhibitions	-	+	-	-
A.9. Multimedia/interactive presentations	-	+	-	-
A.10. Site scale model (MM, MK)	MP	MP	-	MP
A.11. Multimedia kiosks	-	-	-	-
A.12. Foreign language descriptions of expositions and routes	-	EN	-	CZ,EN, DE

Table 2. Elements of group B – on-site customer service

Product component	Josefov	Bourtange	Boyen	Srebrna G.
B.1. On-site guides	+	+	+	+
B.2. Guiding services in foreign languages	DE, EN	DE, EN, FR	DE	DE, EN, CZ
B.3. Promotional literature	+	+	+	+
B.4. Research literature	+	+	+	+
B.5. Literature for children	-	+	-	+
B.6. Literature in foreign languages	-	DE, EN, FR	DE	-
B.7. On-site shop/kiosk	KI	SO (5)	-	-
B.8. Available classes and presentations	-	L, C, PM	-	C
B.9. Interactive workshops	-	WI	-	WI
B.10. On-site catering services	FO *	R	K	FO
B.11. On-site accommodation services	HS	H, HS,	HS	-

Table 3. Elements of group C – Event-oriented product of the site, and theme-oriented local events

Product component	Josefov	Bourtange	Boyen	Srebrna G.
C.1. Cyclic thematic events at the site	+	+ (3)	+(1)	+ (1)
C.2. Microevents at the site	-	mS, mR	mC	mOR
C.3. Experience-oriented overnight stay at the site (more than 1 day)	-	+	-	-
C.4. On-site events on offer for groups	-	+ (9)	-	+ (3)
C.5. Off-site local thematic events	-	-	-	-
C.6 Off-site local thematic microevents	-	-	-	-
C.7. Affiliated historical re-enactment group	-	ARG	-	ARG
C.8. Re-enactment group cooperating on a regular basis	-	+	-	+
C.9. Cyclic on-site thematic events – other than military	+ (1)	+ (1)	+ (3)	+ (1)

Table 4. Elements of group D – integrating the site with local and regional organization of tourism

Product component	Josefov	Bourtange	Boyen	Srebrna G.
D.1. Local trails comprising the site	-	+	-	+
D.2. Thematic routes comprising the site	-	+	-	-
D.3. The site included in services provided by local guides	-	+	+	+
D.4. Dramatized tours	-	+	-	+
D.5. Other alternative forms of touring	-	+	-	+
D.6. Audio guide (local - AL, thematic- AT, other (AO))	-	AL	-	-
D.7. Packages focusing on military themes	-	+	-	-
D.8. Thematic tourism clusters	-	-	-	-
D.9. Integration with cultural heritage trails (M, R, V)	-	R-1	V-1	-

Table 5. List of items in group E – tourist infrastructure

Product component	Josefov	Bourtange	Boyen	Srebrna G.
E.1. Accommodation near the site (up to 15 km)	1,2,3,4	1,2,3,4,5	1,2,3,4,5	1,2,
E.2. Local transport for tourists reaching the site	K	K, BF	-	-
E.3. Catering facilities with thematic/traditional/regional menus	g	TM, TR	g	-
E.4. Catering facilities near the site	TR	G	-	G
E.6. Permanent tourist information	+	+	+	-
E.7. Agency for guiding services	-	+	+	+
E.8. Accommodation agency	-	+	-	-
E.9. Car parks for tourists	B, C	B, C	B,C	B, C
E.10. Bike stands	-	+	+	-
E.11. Tourist bike trails	+	+	+	+

Table 6. Elements of group F – promotion of the site by local government, institutions and tourist organizations

Product component	Josefov	Bourtange	Boyen	Srebrna G.
F.1. Signs marking the site	+	+	+	+
F.2. Signs along the road to the site	+	+	+	+
F.4. Promotion of the site at tourism trade fairs	-	+	+	+
F.5. Illustrated site guides	+	+	+	+
F.6. Illustrated guides in foreign languages	EN	EN, DE	-	-
F.7. Promotion of the site at local websites	-	+	+	+
F.8. Coordinator of tourism promotion	-	+	+	-
F.9. Regularly published <i>newsletter</i>	-	+	-	-
F.10. Promotional films related to the site	-	+	+	+

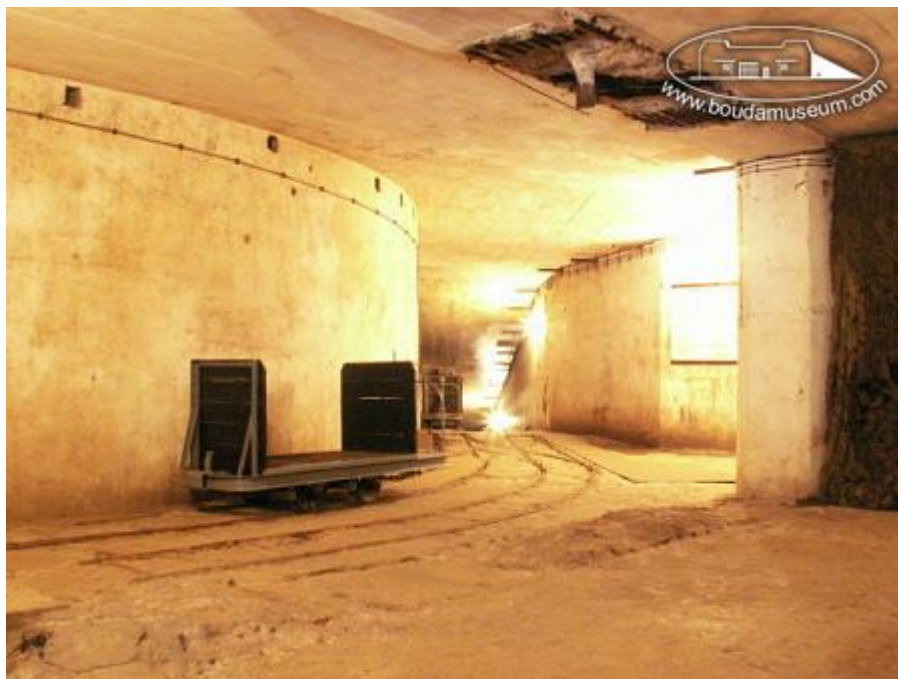
Příloha č. 3 Fotky tvrze Bouda

Pěchotní srub K-S 21 „Kazi“

Pramen: http://www.boudamuseum.com/gal_sub.php?id=1

Překladiště ve vchodovém objektu K-S 22a „Krok“

Pramen: http://www.boudamuseum.com/gal_sub.php?id=2

Objekt pro dělostřeleckou otočnou a výsuvnou věž K-S 22 „Horymír“

Pramen: http://www.boudamuseum.com/gal_sub.php?id=3